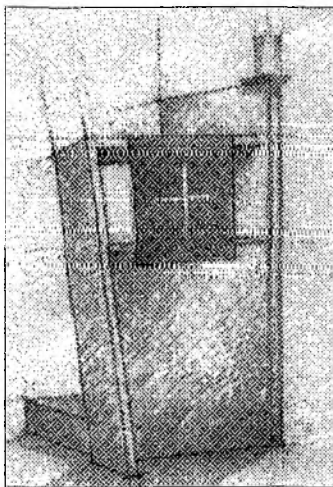

Hét & Hárs

A csillaghegy-békásmegyeri evangélikus gyülekezet lapja
III. évfolyam 3. szám 2004. reformáció

Vígan, tűnődve

Ősz van, a kertben még egyszer, tán most a legszebben felparázsló virágok és a szüret évadja. Forradalmak emlékeitől súlyos idő ez, számvetésre késztet és csöndre, bűnbánatra és hálaadásra. S bizony jó az, hogy van hova mennünk, ahol a külső, tárgyi világ változatlansága nem enged felejtenünk, ahol a táj vagy csupán egy utca, egy

ház vagy egy sír még szavakon innen megóv a sátáni kísértéstől, hogy felejtvé-megbocsátva éppen attól fosztassunk meg, amitől azzá lettünk, amik vagyunk.

Hadd emlékezzem én is! *Harminc éve* annak, hogy először beléptem az Üllői út 24.-be, ahol akkor és még egy szűk esztendeig az Evangélikus Teológiai Akadémia működött. Miért mentem oda tanulni, mit vártam, miben bíztam? Nem nagyon tudom már. De arra biztosan emlékszem, kik voltak, akik szeretettel fogadtak, lényüket, tudásukat szívesen osztva meg velem. Intimitás – ez az a szó, amellyel össze lehet foglalni a 70-es évek végéig az élményimet e kicsiny egyház gyülekezeteiben. Talán egyszer-kétszer még az Evangélikus Élet című négyoldalas újságba is írtam, és rengeteg gyertyát öntöttem Henni néniével, a vidám lelkű Groó Gyula feleségével, miközben férje Barthról és Tillichről anekdotázott. A zuglói otthonnak négy évig voltam lakója, mert úgy gondoltam, hogy lakva ismeri meg az ember a társát, különösen ha életre-halálra akar szövetkezni vele az evangélium hirdetésére. Egykori szobatársaim közül egy világgá ment, kettőből nagy pap lett, s az egyetlen, akivel a szűk szakmai dol-

gokon túl könyvekről, művészetéről, egyáltalán: szellemeikről tudtam beszélgetni, Tekus András egész fiatalon meghalt.

Huszonöt éve ordináltak minket. Egy sem volt közöttünk, aki e negyed század alatt akárcsak egyszer is találkozózt szervezett volna. Nem voltunk fontosak sem az egyház hivatalosainak, sem egymásnak, volt, aki a családjának sem. A lelkesektől elvárt idő kétharmadát leszolgáltuk. Úgy tűnik, már az sem érdekes, hogy mi hol rontottuk el az életünket, nemhogy a másik.

Huszonöt év alatt szolgáltam Kelenföldön és Budavárban, Csepelen és Budahegyvidéken, Miskolcon, Ózdon és Sajókazán meg Csillaghegyen. Voltam segéd- és helyettes lelkész, ki- és besegítő, esperesek szívének megszomorítója és templomépítő. Tanultam és tanítottam Budapesten és Heidelbergben, világi és egyházi karokon, írtam, szerkesztettem, prédikáltam alkalmas és alkalmatlan időben a választókerületemmé terelődő Békásmegyeren, s ki tudja, még hol az elmúlt *tíz évben*, mióta a sorsommá lett politikát a békességteremtés eszközüvé igyekszem humanizálni.

Harminc és huszonöt és tíz év – a költővel mondhatnám: kész a leltár. De talán még nem. Még akkor sem, ha a szaldó pozitívnak látszik. Hiszen a hét hársas tündérkert sem a múltat nem feledteti, sem a jelent nem fedi. Hiába fáradok sokadmagammal e drága „szőlőhegyen”, újra és újra dúvadak lepik el, álombakók és pimasz ostobák vagy – Hamvas Bélával szólva – pietisták és puritánok, akik soha nem dolgoztak, soha nem építettek, de kéjjel vették el azt, amiért a másik bajlódott, küszködött.

„Azért edd csak örömmel kenyeredet, és idd jókedvvel borodat, mert mindig az volt Isten jóakarata, hogy ezt tedd!” (Préd 9,7) Károlyi Gáspár még egy szócskát illesztett a mondat elejére, így: „No...”. Talán mert ő is szerette a bort, vagy mert szívből értette mindazt, amiről a Kohelet szól. De ez egyszer hadd gondoljam, csak miattam írta. Hogy vígan éljem életemet, hiábavaló életemnek minden napjaiban, melyeket Isten adott nekem a nap alatt, az én hiábavalóságomnak minden napjaiban, mert ez az én részem az én életemben és az én munkámban, mellyel munkálkodom a nap alatt.

Donáth László

Hamvas Béla A bor filozófiája

– részletek –

Avíz az őselem. Először: a víz borrá változik; másodszer: a bor vérré változik. A víz az anyag, a bor a lélek, a vér a szellem. Az anyagból lélek, a lélekből szellem, ez a dupla transzszubsztanciáció, amelyet itt a földön át kell élnünk.

Ennek a komoly és nagy lételhatározó tevékenységnek megfelelő külsőségek között kell megtörténnie. A borivásnak csak egyetlen törvénye van: inni. Bárhol, bármikor, bárhogy... Bárhol ihatsz, csak ne rejtőzz el soha. Ha elrejtőzöl, olyan leszel, mint annak a nőnek a combja, aki az ingét még a nászéjszakáján sem vetette le. Sunyi, vaksi és gejl leszel. Bárhol ihatsz, de mindenütt légy öntudatos és szemérmes, mert a kettő egy. Nyáron igyál a kertben, a fa alatt, vagy a verandán, ha nagy a forráság, a hús szobában, vagy a pincében. Légy gondtalan. Nem szabad a homályban élni. Mindig mondd: most bort iszom. Ne tagadd le magad elől, s akkor nem lesz baj. Ne légy olyan, mint a pietista vagy a puritán, aki zabál s közben azt mondja: nem eszem, nem eszem. Mindazt, amihez kedved van, tedd meg...

Megkülönböztetek szőlőheajú (világos) és sötéthajú (vörös) borokat; aztán hím (száraz) és női (édeskés) borokat; sőt megkülönböztetek szoprán, alt, tenor, basszushangú, egyszerű és többszólamú, szimfonikus borokat. De meg szoktam különböztetni szoláris (napszerű), lunáris (holdszerű) és asztrális (csillagszerű) borokat is. A borra egyébként mindenmú megkülönböztetés egészen könnyen alkalmazható. Van például logikus és misztikus bor, vizuális és akusztikus, jobbról balra és balról jobbra folyó bor... és így tovább a végtelenségig. Minden bor az embert újabb és újabb megkülönböztetési feladatok elé állítja. Nos, a somlai számomra az a szoláris bariton, de szimfonikus szőlő hímbor, amely a legmagasabb teremtő spiritualitás olaját tartalmazza, és pedig boraink közül egyedülálló tömény tisztaságban... A somlai az aggastyán bora. A bölcsek bora, azoké az embereké, akik végül is megtanulták a legnagyobb tudást, a derűt. Egészen személyes dolog, csak azért mondom el, mert sziglieti meditációm egyik nagy eredménye volt: a somlai bor hieratikus maszkiában éreztem magam a legközelebb ahhoz a kierezt derűhöz és bölcsességhez, ahhoz az intenzív teremtő mámorhoz, amely ezt a világot megalkotta...

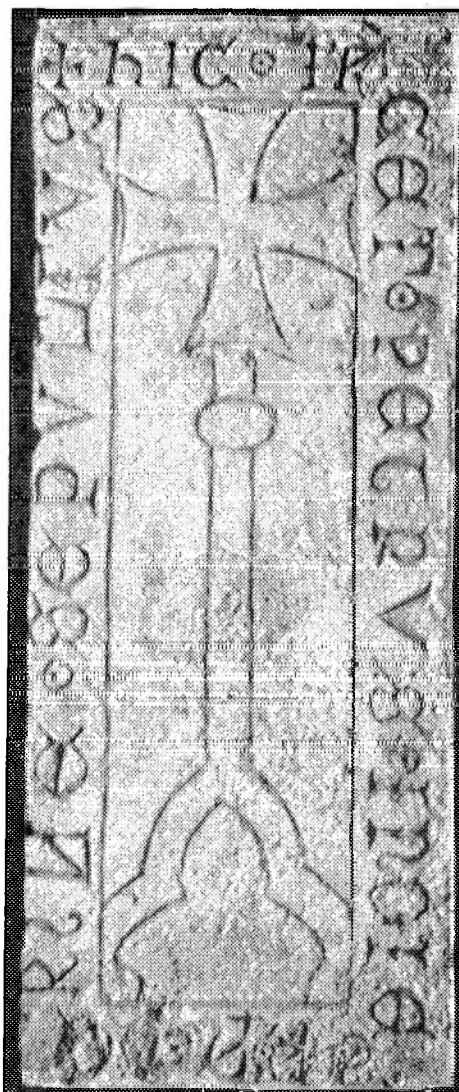
Ez az, amiről beszélni kívánok. A bornak e félelmetes hatalmáról, amit, akár akarom, akár nem, kénytelen vagyok úgy hívni, hogy kurvaság. Ne ijedjete meg e szótól barátim és barátnőim. Egyáltalán, ha borról van szó, ne ijedjete meg semmitől. Gondoljátok meg, mi lenne, ha nőinkből ez a fundamentális világvalóság hiányozna... A görögök tudták, hogy a nő legmélyebb lénye ez a szakrális kurvaság. De amikor önmaguktól ittas nők Dionüszosz nagy ünnepén a hegyek között őrzöngő táncukat járták, a férfiaknak még csak a közelükben sem volt szabad lenniök. Akit megtaláltak, azt a mainaszok szétépték. Mert a kurvaság csak alacsonyabb, csak vörösen izzó állapotában kapcsolódik a szerelemhez. Mikor már féhéren izzik, a férfihez semmi köze. Akkor már a szenvedélyes önfeláldozás mámor. Vagyis vallás...

Most pedig mást mondok nektek: nem az a botrány és bolondság, ahogy én, hanem az, ahogyan ti viselkedte. A vádat nem fordítom vissza, önmagától visszafordul az tirátok, zsidókra és görögökre, szóval absztraktakra, szóval ateistákra. Nem tőröm tovább, hogy a világ felüljön a vallásos ember felől terjesztett hamis híresztelésnek, és azt higgye, ez az a

szomorú, tutyimutyi, képmutató, zátonyra futott, hazug, mafla, a vallás pedig botrány és bolondság. Hogyan is keletkezhetett ez a világrengető babona?

Ti élte bolondok módjára és botrányosan, ateisták, de én nem háborodok fel és nem szidlak benneteket. Valamennyiteket felvilágosítlak arról, hogy mit kell tenni. Még csak azt sem kívánom, hogy lemondjatok valamiről, szegény lelkek, amúgy is nagy ínségben vagytok. Sőt, éppen arra buzdítlak: ne hogy lemondjatok valamiről. Egyetek, szeresetek, gyönyörködjete, és főként igyatok és igyatok és igyatok.

Nem azt akarom, hogy kevesebb legyen, hanem azt, hogy több. Érted? Szamár! Egész szívemből beszéltem, és pedig a szcientifistákhoz is, a puritánokhoz is, a pietistákhoz is. Ha egypárszor alaposan kikaptatok tőlem, azt a lehető legkomolyabban kell venni, de nem szabad érte megharagudni... Az ember csak azt szidja, akit szeret. És hidd el ateista barátom, a vallást nem hiába hívják vallásnak és hozzák kapcsolatban Istennel. Tényleg isteni dolog ez, amely nem tud mást, mint szeretni, még ellenségeit is. Nem mondom, hogy ebből az olajból bennem valami túl sok van, de azt tudom, hogy kanócomat ebbe az olajba dugtam, s mialatt ezt a könyvet írtam, ennek az olajnak a fénye világított nekem. És jegyezd meg jól (képzem a puritánok megrökönyödött ábrázatát, amint erre tökhülyén bámulnak), hogy az utolsó pillanatig nem vesztél el. Nem vagy kívülről kárhozatra ítélt. Te magad tartod magad a kárhozatban. Minden tőled függ. Minden lélek egésznek születik és egészségét nem vesztheti el. Légy okos, szerezd vissza egészségedet. A gyógyszer bárhol kapható. Igyál! Amit kínálok, a tisztaság olaja, a mámor olaja. Igyál, a többit majd hozza a bor.

Ősz

Négy évet töltve trópuson, tanultam meg szeretni a mi jó kis négy évszakunkat. A spanyol szótárban ugyan benne van mind a négy: tavasz-nyár-ősz-tél, de Latin-Amerikában valójában mégsem használják e szavakat. Arrafelé legfőljebb ha két évszak van: esős meg száraz. Egyformán tikkasztóan meleg azonban mindkettő.

Mennyire hiányzott a tavasz ébredő frissessége, a futó nyári záporok illata, az ősz zizegő avarja, a tél zúzmarás fái s a jég ropogása!

Bizonyos, hogy egy kultúrára meghatározóan hat az adott időjárás. Anglia például összehasonlíthatatlan Venezuelával. Utóbbiban mintha egész éven át tartó *fiesta* lenne, karácsonyi tengerparti „nyaralással”, akár háromszori aratással. Előbbi pedig mintha mást se tenne, csak megpróbálná túlélni a hideget, a ködöt, és elmenekülni Indiába vagy Afrikába. Amíg megtehetette. Hiszen a trópuson nem kell meleg ruha, de még átmeneti kabát sem. Sem zárt szobák. A Nap ellen parafa-sisak, a szúnyogok ellen háló, s el van intézve. Olcsóbb és könnyebb az élet. A változó éghajlat számtalan kihívása, de egyben változatos öröme persze hiányzik. Az emberek kevesebbet dolgoznak, lezserebbek, ebéd után nagyot *siestáznak*, és a sört is 3 decis palackokból isszák, nehogy felmelegedjék, mielőtt bedobnák.

Az északi és a déli féltéke közötti kulturális-technikai-felekezeti szakadék egyik oka tehát a négy évszakban kereendő. S éppen ez az, amit én szeretek. Mind a négyet. Még ha ez – ahogy manapság mondanák – „húzósaabb” is, mint a kiegyensúlyozott trópus. Szerettem tehát mind a négyet.

Most ellenben maradjunk csak az őszenél.

De ne is csupán az őszi természet levélcsozáinál, a gesztenyehullásnál s a költöző madarak V-betűjénél, hanem az őszi embereknél. Amilyené magam is lettem immár.

Jóllehet mai tudományos ismereteink szerint az ősz mint a haj színe, meg az ősz mint évszak nem fakad azonos töről, egybecsengésük mégis az anyanyelvnek valami hihetetlen mélységű leleményét, filozofikus hajlamát sugallja a tudatos nyelvhasználó számára. Kifejezve a valószínűleg minden kultúrában fellelhető analógiát a tavasz és a fiatalság ($3 \times 7 = 21$), a nyár és a család-munka megalapozása ($21 + 21 = 42$) között, azt sugallva mutatva, hogy az ősz a melankolikus hanyatlás ($42 + 21 = 63$) s a tél az elmúlás ($63 + 21 = 84$) időszak. Mert ugyebár, mintha az ember élete amolyan háromszor hetes, illetve négyszer huszonegyes évekre lenne tagolható. Vagy ha feljebb...

Az ősziülés szép, szinte észrevehetetlen folyamat. A nők eleinte csipesszel kihúzogadják fehér hajszálaikat, aztán vagy beletörődve hagyják, vagy festeni kezdik. Harmadik megoldásként rájátszanak, s a még nem-őszet is ősztítik. A férfiaknál mintha a szakállnál kezdődne a mákosodás. Én legalábbis még ötven se voltam, amikor sokkolódtam. Vélhetően ugyanazt élve át, mint milliányi kortársam.

Mert az úgy volt kérem, hogy felszálltam a villamosra. Ahol is tankönyvét bújva ült egy amolyan gimnazista korú diáklány. És csodaszép volt, de tényleg. Én meg csak álltam, és szóltanul csodáltam Isten eme hihetetlenül szépre sikerült teremtményét. Megérezhette pillantásomat, és felnézett. Aztán felpattant a helyéről e szavakkal: „Tessék leülni, bácsi!”

Nem igazán értékeltem udvariasságát, mindazonáltal leültem, s e perctől tudtam, hogy elmúlt a nyár. Zötykölődés közben még az is eszembe jutott, hogy annak idején, úgy tizenévesen, számomra is öregnek számítottak már a harmincasok is.

Azóta élvezem az ősziülés élményét. Az öregedés ráncot adó szépségét s az őszi emberek nyugodtabb vizeit.

A víz melletti tábortűzhelyen gyakran sütök szalonnát vagy pár szelet húst. A lobbanó láng, mint a tavasz melege, épp csak megperzseli azt. A nyár tüzes heve odaégeti, ha hagyja az ember. Csak az ősz azért még izzó, vörös parazsa érleli a tarját a szüret ama másik csodájának, a pohár bornak méltó társává. Épp, amikor *hamvasodni* kezd, akkor a legjobb. Csak ki kell várni.

A tavasz terveit, a nyár gondjai után az őszi ember mint ha lelassulna. Többet bíbelődik és tötyöröszlik. Gyakrabban szöszmötöl és vacakol. Szívesebben rendezget, mint rendelkezik.

Nem előre néz, mint a fiatal, nem is körbe, mint a középkorú, hanem csak úgy vagyogat. Épphogy. Kisebbre vágyik már, kevesebbet is beéri, de egyre többre emlékezik.

Könnyű a dolga, hiszen számtalan kérdés már eldőlt. Ami egykor pedig annyira izgatta. Lett derék házastárs, jó gyerekek, szorgalmas unokák. Nagyszerű munka, ahol ambíció sohasem volt, inkább csak valamiféle csodálkozás. Már nem akarja megváltani a világot, hanem belátja, hogy az már vagy meg van váltva, vagy ha nem, azt ő immár nem fogja. Tudni.

Az ősziülő lassabban is jár. Nem csak, mert fáj a lába vagy a dereka, hanem mert már nem érzi teendőjét annyira fontosnak s magát annyira pótolhatatlannak, mint régen. Mint ha kevesebbet is beszélne, hiszen nem akar mindenbe belekotyogni. Ritkábban készíti fotókat, mintha kevesülne a felvételeire s „megöröklítésre” méltó helyzet. Ritkábban vesz új könyvet, úgyis tele a polc még nem igazán kiolvasottakkal. Ha mégis éppen olvasni van kedve, újraolvassa a régieket inkább. Jobban rászánja magát időrabló piaci bevásárlásra és főzőcskézésre, mintsem hogy elé rakjanak valamit egy étteremben, még kevésbé, ha az „gyors”. Órájára sem pillant oly gyakran, pedig elemes helyett ragaszkodott felhúzósaához. Végül is attól sem dől össze a világ, ha pár percet késik. Elfogadja, hogy ismeretei avulnak, s nincs tisztában már az autók, PC-programok és mosóporok családjával, sem azok lezármazottaival, azaz az új generációkkal. Még ha az az új is a király.

Vagy épp tők király. Mintha ultiznának.

Az ősziült kevésbé bosszantják már ostobaságok, tévedések, rosszindulat. Nem pattan, mint régen, többnyire csak hagyja. Nem közönyből, hanem az erősödő tolerancia miatt. ősziülőben a Jóistennel perlekedése is alábbhagy. Nem mintha a világ valósága és Isten léte kevesebb elcintmondást tartalmazna, mint egykor, de belátja, hogy nem kell mindent megértenie, s mindenre magyarázatot találnia. Legalábbis itt. Eddig más érdekelte, most inkább csak önmaga.

Az ősziült kevésbé izgatja már a világi hatalmasságok jövésmenése. Az, hogy miniszterelnökét tolvaj besúgónak vagy tolvaj jampecnek tartják-e éppen. Egyremegy. Legfőljebb jobban vigyáz brifkójára. Elfogadja azt a kórt, hogy manapság már csak a fiatal és egészséges, a gazdag és erős, a szép és rámenős a trendi. Az öreg és beteg, a szegény és gyenge, a megcsúnyult és elfáradt már csak kolonc a menők nyakán. Nem ágál, ha a médiában egyre kevesebb nyilatkozó képes különbséget tenni a *-ban/-ben* és a *-ba/-be* között, vagy ha a focisták játék helyett állandóan csak köpdösnek a pályán. Pedig mindezek nem vullanak jó nevelésre, neveltetésre.

Az én koromban bezzeg más volt! Köpdöstünk ugyan mi is a bérház harmadik emeleti gangjáról, de az legalább tisztességes távközpóverseny volt, mivel az udvaron rendesen mérték a távolságot, s a doppingot is legfőljebb ha az influenza okozta. De foci közben nem volt köpdösődés: a kettő meg volt különböztetve.

Már nyár vége felé rajtakaptam magam, hogy készülök az ősze. Beszereztem magamnak egy esernyőt, ami eddig egy-

szerűen nem volt. Nem zavart, ha megázom. Újabban ellenben állandóan hordok magammal, hátha véletlenül esni fog, azonkívül éppenséggel jól kupán is vágatom vele az utcán nekem eső zsványt.

Az ősziülés vége felé pedig szépen elkezdődik a télre való felkészülés. Egyetlen megmaradt cserépkályhánkba meg kell rendelni a tűzifát. Elő kell keresni a sálat, kesztyűt, sapkát és a jégeralsót. A télikabáttra is ráférne már a vegytisztítás. Még a komoly tél beköszönte előtt meg kéne oldani pár dolgot. Visszafizetni egy elhamarkodott kölcsönfelvételt, azzal se kelljen többé törődni. Rendezni pár tulajdonviszonyt, megelőzve értelmetlen pereskedéseket. Eleget tenni néhány megígért fontos látogatásnak, meghívásnak. Ki tudja, milyenek lesznek télen ott vagy itt az útviszonyok. Megválaszolni pár félretett levelet. Ki tudja, működni fog-e arra- vagy erre-felé még a posta?

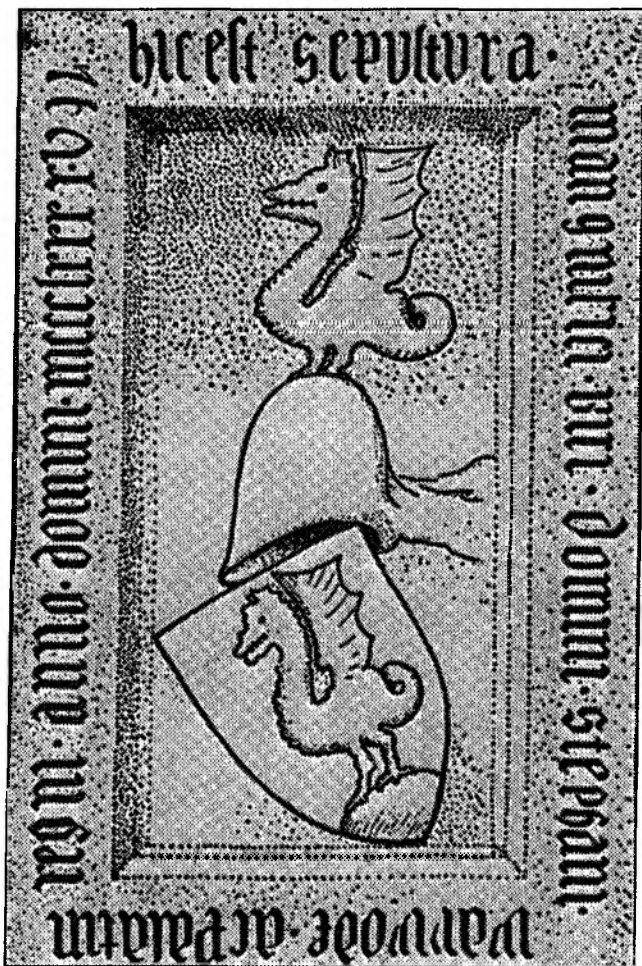
Apropó, a halászcsónakom láncának lakatját is be kell olajozni. Vagy grafitozni? – majd megkérdezem, melyik a jobb. Nincs bosszantóbb, mintha nem lehet flottul és tüstént idejében vízrebocsátani a hajót. Egyszóval: a teendő az őszi- lő számára sem kevesbedik.

Hát még ha tudja az ősziülő, hogy a beálló nagy tél is mennyire csudás tud lenni! Mert most spéci kifejezetten kíváncsi is vagyok, milyen lesz! Hiszen még az is lehet, hogy nem is csak az évszakon múlik majd a dolog télen sem! Majd meglátja, ha meglátja.

Annak ellenére, hogy nincs az ember a trópuson. Ámde mivel éppen nem ott van, hanem itt, még azt is tudja, hogy a hosszú tél után szebb tavasz jön.

Még ha az már nem is a Szent István körútra szökik be.

Bizik László

Kosztolányi Dezső

Őszi reggeli

Ezt hozta az ősz. Hús gyümölcsöket üvegtálon. Nehéz, sötét-smaragd szőlőt, hatalmas, jáspisfényű körtét, megannyi dús, tündöklő ékszerét. Vízcsöpp iramlik egy kövér bogyóról és elgurul, akár a briliáns. A pompa ez, részvételen, derült, magába-forduló tökéletesség. Jobb volna élni. Ámde túl a fák már aranykezükkkel intenek nekem.

Őszi meditáció

Itt van az ősz, itt van újra... és, Petőfivel ellentétben jaj, de nagyon utálok! Talán sokat fáztam. Én azért nem látom az ősz szépségeit, mert mindig a télre gondolok, a hidegre, a lucokra a fagyra... Pedig tudom: okos zsidó a cócszra nem vesz föl előleget – ráérek fázni, ha csakugyan itt lesz a tél. „A hideg ürön holló repül át / s a csönd kihűl. Hallod-e csont a csöndet? / Összekoccannak a molekulák.” – brrrr! Jó-zsef Attila is sokat fázhatott.

Valamikor volt szüret. Úgy értem, számomra is volt szüret, sőt voltak évtizedek, amikor minden évben lenni voltam szüreten... valahol... a Balaton-fölvidéken, Szigliget körzetében – mindig meghívott valaki. De már több mint tizenöt éve úgy döntöttem, hogy én megittam azt az alkoholmeny-nyiséget, amely számomra egy életre ki volt mérve, és azóta nem iszom. Bort sem. Egy kortyot sem. Akkor meg mit keresnék a szüreten?

Még előbb, fiatal koromban, diákkoromban az ősz volt a kirándulások ideje, amikor „tollászknak a sárga lombú fák féllábon állván a hunyorgó napban”. Pilis, Börzsöny, Bükk, Bakony, Mecsek... A zöld ezer árnyalata, a halványzöldtől, a smaragdzöldön, méregzöldön át a borsózöldig, faközöldig, sárgáig, aranyig, az okkerig, a barnáig... Akkor is fájt a lábam, de legyőztem... ma már nem bírnám legyőzni. Így hát az ősz örömei már csak az emlékezetemben élnek.

A jelen valósága pedig fájdalmas: vége a melegnek, a napnak, a napozásnak, a szép, egészséges, emberhez méltó barna bőrnek, a fehér ember sápadt lesz, beteg színű, és jönnek a szelek, a felhők, az eső, a köd, kihűlnek a vizek, nem lehet többé úszni, és föltartóztatlanul bekúszik a hideg a bőröm alá.

„Most tél van és csend és hó és halál.”

Igen, halál. A tél a halál, az ősz a haldoklás. A leépülés. Pedig tudom, hogy így van rendjén. Füst Milán valamikor egyetemi szabadelőadásain azt mondta egyszer: gyerekek, most játszunk Istent! Változtassunk ezen a rossz világon, na, ki mit változtatna, hogy jobb legyen? És próbálkoztunk, és semmi sem vált be, mert hideg nélkül nem jó a meleg, mert éhség nélkül nem ízlik az étel, mert csak annak oltja a szomját a hűvös, tiszta forrásvíz, aki szomjazik, mert magány nélkül nem boldogít a szerelem, mert halál nélkül nincs evolúció, mert az élet attól gyönyörű, hogy egyszeri, megismételhetetlen, jóvátehetetlen, a pillanatot megédesíti a halál, mert szörnyű, mert kitarthatatlan iszonyat lenne az emberi lélek számára az öröklét változatlansága.

Ősszel forr a bor, de a pálinka cefréje is, a gabonából őszi- szel erjed a vodka. Azt írja valahol a Naplójában Márai (visz-

szemlékezvén az emigrációban a hazára), hogy nem a bor volt jó, hanem a borozgatások. Igen, nem inni jó – iszogatni. Kvaterkázni, beszélgetni, elpanaszolni, ha fáj a szerelem, ha a csalódás meggyötört; és igazán csak iddogálás közben lehet megváltani a világot.

Szegény finn testvéreink nem tudnak inni, nincsen iváskultúrájuk, magam tapasztaltam; ha alkoholhoz jutnak, nyakló nélkül vedelnek, és félóra múlva már pocsolárészek. További negyedóra múlva vagy elalszanak, vagy elájulnak, vagy okádnak. A mediterrán népeknek van igazi borkultúrájuk, háromezer éves, a zsidóké ötezer éves. A mienk alig ezeréves, de az igazi borvidéken a magyar ember is tudja, hogyan kell inni.

Az oroszokat, úgy tetszik, elpusztítja a vodka, de azért a nagy szláv lélek nem reménytelen, velük megtörténhet még a csoda. Ezt azért gondolom, mert egy frókollégám, aki öt évig volt Moszkvában tudóstó, mesélte, hogy egyszer a felesége leküldte az élelmiszerboltba valami zöldségért, burgonyáért, kenyérért, és ahogy slattyog a kis szatyrával az üzletből kifelé, az ajtóban megállítja két orosz óriás.

(Ő magyarnak olyan középtermetű, de ezek mellett szinte törpe volt.)

A két ruszki atyafi hüvelykujjával a torkára mutat, ami minden orosz tudja – élelmiszerbolt előtt azt jelenti, hogy partnert keresünk egy üveg vodkához. Mert kocsma abban az időben nem volt a fővárosban, a boltban viszont csak fél-literes üvegben árulták a vodkát. Ezért, ha az orosz ember inni akart egy kortyot, összeálltak hárman egy üveg vodkára.

Hát az én kollégám (aki már akcentus nélkül beszélt oroszul) azt mondta, egye fene. Kifizette a vodka harmadát, az oroszok lecsavarták a kupakot, és kézről kézre adták az üveget. Nagy gyakorlata van már ebben az orosz embernek, senki sem húzza meg az üveget jobban, mint a másik, igazságosan osztják el a nagy orosz föld ajándékát. No, a vodka elfogyott, az én barátom elköszönt, és elindult hazafelé.

Egyszer csak hallja ám, hogy a két behemót trappol utána az utcán. Atyaúristen, rémült meg szegény, most mi lesz?! Mit akarhatnak ezek? Ha megharagudtak rá, agyonütik, még csak a holttestét sem találja meg senki.

Mi a baj? – fordult vissza halálra váltam. Hát kifizettem a részem, nem?

De igen.

Hát megittuk, nem?

Megittuk.

Egyenlően osztottuk el, én sem ittam többet..

Egyenlően osztottuk el. Senki sem ivott többet.

Akkor meg mit akartok?

Hogy mit akarunk? Hát a beszélgetés hol marad, testvér?

Azám! Nem csak úgy van, hogy iszunk és megyünk, ki-ki a maga útján, akár az erdei vadak. Emberek vagyunk! Ha inni tudtunk együtt, szót is kell egymással váltanunk!

Kertész Ákos

Kosztolányi Dezső

Vörös és sárga az ősz színe...

Vörös és sárga az ősz színe,
vörös füzérbe paprika
és sárga tengeri.
Lelkembe e két szín lobog:
a sárga és piros
s a barna föld, mely érett gyásszal
koporsómra hull.

Babits Mihály

Szüret előtt

Sötétzöld színű és tömött a tő,
egy-egy vörös levéllel néha tarka;
édesen lankad, érve csüggedő,
kékes fürtjével a nemes kadarka.

Oly mézes-forró s drágán tőppedő,
mint szenvedélyes szerető vad ajka; –
s várakozásban ég a hegytető,
s mosolyog a Nap, a lángtejű dajka.

Várakozásban ég a hegytető,
benn a présházban locsolják a kádat –
ó méla napfény, lankadt dajkaság!

Méla Halál, te nagy Szüretelő,
jőjj, hozd a kést, puttonnyal kösd a hátad,
és halkán nyisd a Pince ajtaját!

Szüreti számvetés

liberális értelmiségi módra

„Borozgatánk apámmal”

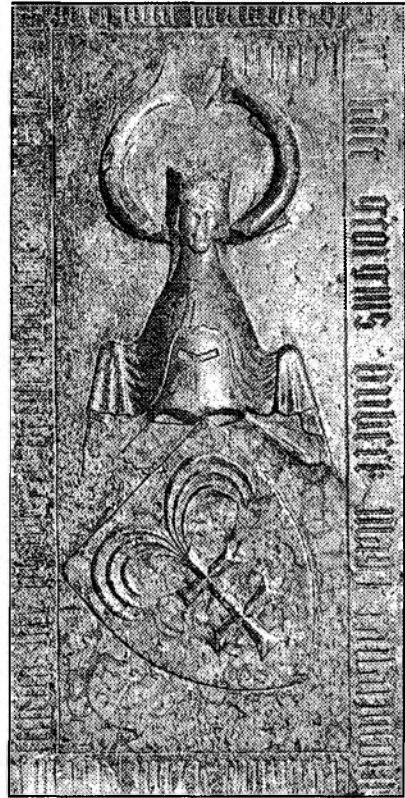
Miskolctapolca, Fajdos dűlő. A dombtetőn épült vi-
tyilló talpalatnyi teraszáról mesés kilátás nyílik a
szemközti kőbányára és az erdő borította hegyekre.
A Juno Szálló tízemeletes épülete is évtizedek óta megszo-
kott módon illeszkedik az üdülőkörnyezet idilljébe. Nyári es-
téken felhallatszik a Barlangfürdő előtti Anna-terazon szóló
élő zene. Gyerekkoromban gyakran adott a parkban térze-
nét a Tűzoltóság fúvószenekara is. Száz szónak is egy a vége:
a tapolcai telek menekülőhely. Nincs telefon, nincs csengő,
nincs feladat. Megáll az idő. Itt csak szalonnasütés van, meg
szabadban vizelés. Fáról zabálhatom a körtét, szilvát, csörgős
almát. Télen töksütés, forralt bor, kocsonya. Kibeszélhetetlen
dolgok ezek.

És a pince. Apám, amikor a szerszamoskamra méretű há-
zikót építette ezen a nadrágszíjparcellán, fejébe vette, hogy
lesz neki borospincéje is. Egy nyugdíjas bányász vállalta,
hogy megfizethető áron kivájja neki. Valamikor a hetvenes
évek elején történt mindez. A domboldalt vastag homokkő-
réteg borítja. A kétméteres vakondjárat ebben tátong. Négy
darab, kifejezetten ide gyártott ötvenliteres hordó sorakozik
egymás mellett. A lejutás külön attrakció. Sajátos kígyómoz-
gást igényel még a karcsúbb természetűektől is. Odalent viszont
senki nem tud felegyenesedni. Mégis mennyi meghitt órát
töltöttem már el itt apámmal. Néha valamelyik öreg barátjá-
val együtt. Világrengető gondolatok, parázs viták, saját ter-
mésű bor és eredeti, Hegyaljáról beszerzett szürke neme-
spenész. Merthogy ez is elszaporodott a homokkő falon.
Mindezzel csupán arra kívántam utalni, hogy az alább leírt
gondolatok akár itt is születhettek volna.

Senki nem fogadja örömmel, ha épp az általa kiváltképp sa-
játjának tartott kultúra, értékrend hiteles képviselője vonat-
kozásában éri lesújtó bírálata. Én sem szeretem például, ha
akár magyar, akár keresztény mivoltom felől támasztanak
kétségeket. Magyarságomat ugyanis – nem mintha ennek
túlzott jelentőséget tulajdonítanék – legalább négy nemz-
dékig visszavezethetők mindkét ágon örököltém. Ereimben
paraszti, kisenemesi és polgári vér kevereg. Kereszténységem-
be, evangélikusságomba viszont nem születtem bele, mint
oly sokan, akik épp erre büszkék, hanem érett fejjel, tudatos
hitbeli döntést hoztam – Isten megszólító szeretetére vála-
szul.

Az utóbbi években mégis egyre kevésbé zavar, amikor ke-
reszténységem vagy magyarságom tekintetében ér bírálata.
Azok ugyanis, akik akár egyik, akár másik vonatkozásban
hajlamosak másokat megítélni, ráadásul oly módon, hogy a
keresztény vagy épp a magyar mivoltot próbálják kisajátíta-
ni saját maguk és a hozzájuk hasonló habitussal rendelkezők
számára, egyfelől olyannyira távol állnak mind a keresztény-
ségtől, mind a magyarságtól, másfelől olyan szellemi nívón
teszik mindezt, hogy sem figyelmet, sem említést nem érde-
melnek.

A továbbiakban nem is erről kívánok szólni, hanem arról,
hogy mégis létezik olyan helyzet, amikor az embernek el kell
gondolkodnia öröklött, választott vagy megharcolt identitá-
sa hitelessége felől. Jézus ilyen számvetés elé állítja hitsorszo-
sait, amikor ezt mondja nekik: „Ne gondoljátok, hogy én fog-
lak vádolni benneteket az Atyánál. Van, aki vádol bennete-
ket: Mózes, akiben ti reménykedtek. Mert ha hinnétek Mó-
zesnek, hinnétek nekem: mert én rólam írt ő. Ha pedig az ő

írásainak nem hisztek, akkor az én beszédeimnek hogyan
hinnétek?” (Jn 5, 45-47)

Elgondolhatjuk, mit érezhettek a farizeusok és frástudók,
amikor Jézus, ez az általuk tisztátalan eredetűnek tartott tév-
tanító azzal állt elő, hogy az általuk legnagyobb becsben tar-
tott törvény mérlegén épp ők bizonyulnak könnyűnek. Mi,
mai olvasók természetesen tudjuk, hogy Jézusnak van igaza
velük szemben. Nincs nehéz dolgunk, hiszen kétezer év táv-
latából ismerjük a történet folytatását, sőt a kimenetelét is.
Kérdés viszont, vajon az ő helyükben is ilyen könnyen len-
nének-e okosak?

Jézus ugyanis – az ő szemzőgükből – új hagyományt te-
remtetett, új paradigmát alkotott: „Mózes rólam tett bizonyá-
got. Ha jól akarjátok érteni őt, akkor bennem higgyetek, en-
gem kövessetek.” És lám, lettek Jézusnak követői; megszüle-
tett az egyház. A kicsiny magból terebélyes fa nőtt, amely-
nek ágai közt még az égi madarak is fészket találnak. Mi sem
egyszerűbb – gondolnánk. Jézus az út. Ő megmutatta magát
nekünk. Megismerhetjük tanítását, megváltó szeretetének
hatalmát, személyének páratlan jelentőségét az evangéliu-
mokban. Elfogadhatom őt, magamévá tehetem, hihetek ben-
ne, övé lehet az életem.

És mégis: már az első évszázadokban szörszálhasogató el-
méleti viták és eltérő szokásokban tanúsított kibékíthetetlen
ellentétek szabdalják szektákra a Jézusban hívők testvéri kö-
zösségét. A szembenálló felek pedig kölcsönösen hajlamosak
voltak elvitatni a másiktól, hogy az valóban a Mestert képví-
seli. A politikai, hatalmi tekintetben leginkább életképesnek
bizonyult formációk további története is belviszályoktól, hit-
vitáktól terhes. Először a keleti és a nyugati egyház elszaka-
dása, majd a nyugati kereszténységben belüli meg-megújuló
reformmozgalmak jelenléte árulkodik arról, hogy a jézusi
minőség nem lett teljessé a róla nevezett egyházban sem.

Senki nem fogadja örömmel, ha épp az általa kiváltképp sa-
játjának tartott kultúra, értékrend hiteles képviselője vo-
natkozásában éri lesújtó bírálata. Márpedig a reformáció is
ezt tette a középkori katolicizmussal. Üzenete ugyanis eb-
ben foglalható össze: a ti pompátok az Úr szegyéne; a ti ha-
talmatok épp a legnagyobb gyengeségetek a keresztén dia-

dalmaskodó Jézussal szemben; a ti rendetek nem más, mint szemfényvesztő káosz; a ti evangéliumotok semmi egyéb, mint a rosszul értett törvény és történelmi megalkuvások kommersz kotyvaléka, és egyáltalán; akire ti hivatkoztok, annak karaktere homlokegyenest ellenkezik az evangéliumok Jézusával.

És lám, megszületett a protestantizmus. A *semper reformari* elv napi gyakorlattá vált. Az intézményi struktúra és a hatalmi viszonyok elsődleges fontosságát felváltotta a hirdett ige tisztasága, az álságos aszkézis helyét átvette a puritán polgári vallásyakorlás és az igazi evangéliumi erkölcs. Vagy mégsem? Hiszen látjuk, hogy Jézus nevét emlegetve, reá hivatkozva, az evangéliumok szövegét citálva és látszólag a legszigorúbb következetességgel értelmezve mégis valami olyan tartalmatlan és bugyuta ideológia foglyaivá válhatunk, amely éppenséggel a lehető legtávolabb áll Jézus eredeti szándékától. Magukat protestáns jelzővel illető, gombamód szaporodó nevetséges szekták kizárólagosnak kikiáltott igazságuk nevében szedik áldozataikat szerte a világon ezerszám, míg a reformáció történelmi egyházai ugyanazon hatalmi tunyaságba süllyedtek, mint amelyben a történelmi reformáció találta a középkori katolicizmust.

Nagyon igaz a mondás, miszerint a legnagyobb igazság is súlytalanná lesz, ha súlykolják. A vallásos fűzfapoézis álkomolyságán hasunkat fogjuk a röhögéstől. Ugyanakkor a magát „biblikusnak” tartó protestáns fundamentalizmusnak az emberi lelkekben végzett kártevésai láttán néha mi magunk is elkomorult tekintettel szörnyülködünk, világosságért kiáltunk, majd önnön felelősségünkre, szabadságunkra hivatkozva a tettek mezejére lépünk. Behelyettesítjük hát a képletbe az új változókat, és levonjuk a némiképp rosszhiszeműen elégtétel után sóvárgó igazságérzetünk számára kézenfekvő következtetést. Eszerint Jézusnak van annyi humorérzéke, hogy a fundamentalistákkal szemben valóban kicsinyes, moralista bírónaként viselkedjék majd az utolsó ítéletkor. A vallásos fűzfapoéták felett kétségtelenül a műzsák mindegyike, az orthodox lutheránusok felett pedig maga Márton barát tör majd palcát.

„Végül is ketten maradnak – Isten és a bor”

Amikor a debreceni egyetemen egyik tanáromnak lelken-dezve idéztem A bor filozófiájából, ő megértő mosolygással ennyit mondott: „Azt hiszem, Hamvas Bélának ennél csak

komolyabb munkái vannak. Ez inkább egy olyan kis könyved, Balaton-parti kesergés afelett, hogy a házukat ért bombatalálat miatt elvesztette az egész könyvtárát, és kéziratait.” Anélkül, hogy vitatnám a bölcs férfiú megállapításának akadémikus igazságát, be kell vallanom, hogy ennek a magyar lutheránus-keresztény papgyereknek az életérzés-filozófiája mégis egyre súlyosabbá válik számomra.

Lassan magam is megettem kenyerem javát. Apámmal való beszélgetéseim időközben kiegészültek korombeli, majd egyre több magamnál fiatalabb gondolkodásra hajlamos emberrel folytatott eszmecserével. Akadnak, akikkel már több évtizedes közös múltat tudhatunk magunkénak. Talán pontosan meg sem fogalmaztuk, mit akarunk, talán ki sem jelöltük a célt, egyszerűen csak éltünk, és kerestük a válaszokat a saját kérdéseinkre. Az apostolok és a reformátorok útját követve, persze megint Jézusnál. Aztán egyszer csak előttünk állott, vagy inkább kibontakozófényben van egy új, egyetemes paradigma: tudunk egy eredendő jóindulatú végző instanciáról.

Túlítottunk a letűnt korok babonás félelmein. A majdani ítélet, a büntetés és kárhozat rémképei nem rettentenek, hisz átéltük már, mielőtt megismertük volna a Jézusban megjelent Istent. Őt, akiben igazán önmagunkra találhatunk. Kérdésünk többé nem az, mi vár ránk a halál után. Az üdvösséget a jelenben éljük át – Jézus helyesen értett, eredeti intenciója szerint. Épp ezért, immáron az önmagunkkal való szembesülést vagy a szív útját sem tartjuk önmagunk körül való démoni forgásnak vagy hamis miszticizmusnak – miként a jó orthodox lutheránusok. Egyszeriben szabadok és megvilágosodottak lettünk.

Új történelmet írunk, miként a reformátorok. Új erkölcs alapjait rakjuk le. Újonnan megértett tanítás fűződik nevünkhöz, munkásságunkhoz. Az újra felfedezett kereszténység. Tudjuk, minket nem félt el sem Luther, sem a műzsák, hiszen előbb kacagnánk saját magunkon, minthogy palcát kelljen törniük felettünk. Jézust nem kicsinyes moralista bírónak látjuk, miként a fundamentalisták, hanem szerető és megmentő barátunk, aki bennünk él. Legyen nekünk, a mi hitünk szerint!

Kérdésünk már csak egy maradt: miként tudjuk Jézusnak a farizeusokhoz és írástudókhoz intézett szavait átültetni a saját gyakorlatunkba? Merthogy ezek örökérvényűek, annyi bizonyos. És az is bizonyos, hogy amit súlykolnak, az súlyát veszi. Hogyan menekülhetünk meg mi, a harmadik évezred intellektuális életérzés-keresztényei – demokrata Istenünkbe vetett hitünkkel – a magunk dögvészes fundamentalizmusától? Melyek a változók, amelyeket behelyettesíthetünk az alapképletbe – miként történt ez magával Jézussal hitsorsosaival szemben, a reformátorokkal a középkori katolicizmussal szemben és velünk a protestáns fundamentalizmussal szemben?

Számunkra ugyanis nem az a kérdés, hogyan értjük Mózes és a törvényt, hiszen tudjuk, hogy erre Jézus a válasz. Nem is az a kérdés, hogyan értsük Jézust, hiszen látjuk, hogy erre legkevésbé a protestáns fundamentalizmus adja meg a választ. Ezen szörnyülködtünk, ezen kacagtunk. S a választ maga Jézus mutatta meg nekünk – önmagunkban, egymásban és viszonyainkban – mint Isten akaratának eredeti céljában és értelmében. A mi gyónási kérdésünk éppen ezért jóval egyszerűbb és rövidebb. Ám ha megértjük, rájövünk, hogy semmivel sem kevésbé hátborzongató ez, mint a farizeusok és írástudók számára Jézus ítélete, a középkori katolicizmus számára a reformáció üzenete vagy épp a mai protestáns fundamentalizmus számára a mi lesajnálásunk. Tőlünk ugyanis ezt kérdezi az Úr: „Hogy érzed magad a bőrödben – most?”

Bartha István

Füst Milán

Őszi sötétség

I. Nyilas-hava

Ősz van, korán sötétül és künn esik.
Vénül az idő s könnyei szakállára peregnék.
Magános a lélek! S ködös éjjeleken át didereg,
S csak ködös hajnalidőbe' derül, mikor rohanó,
Tengerzöld felhők úsznak az égen. Holtan
Fekszik a lélek ilyenkor s boldog. Jószívü szellem,
Idegen szellem közeleg s tengerzöld
Szőlőfürtöt tart bús arca elé.

Zöld, hideg almákat hoz s ő is eszik.
Holtan fekszik a lélek s könnyei
dideregve peregnék.
Ó mily boldogság is esős időkbé' aludni!
Zúghat a szél most távol temetőknél
Nedves sírjai közt és távoli erdők
bővizü, hüs csurgója bugyogva patakzik.
S ballag kormos dombon a vándor
s bús lelkében az őszi
Bánat kútja bugyoghat halkán s szüntelenül,

S búvik a gőzölgő szakadék tar bokrai közt
Sok zöldszemü vadmacska s néhány veres ordas...
S hol gyors felhőt aranyoz szűz, hajnali fény,
Karcú égi leány zöld fátylat vont szépe,
lángoló arca elé:
Lenge e hölgy és átlátszó, mint üvegkehely
sárga bora
S mint szőlőfürt, oly áttetsző, szép,
édes mellegyümölcse!...

...Jaj nekem! Hogy Perzsiába megyek,
avagy másüvé, messzi vidékre,
S reggel elhagyom ezt a gonosz, kegyetlen várost,
ahol annyit szenvedék:
Ilyet álmodtam e ködös, őszi éjszakán...
De jaj halaványan,
Sírván jön elém lelkemnek alázata újból...
S mint gyenge koró, amelyre leszállt
az éjszaka baglya,
Gyenge a bánatos lélek és újból,
újból lehanyatlik...

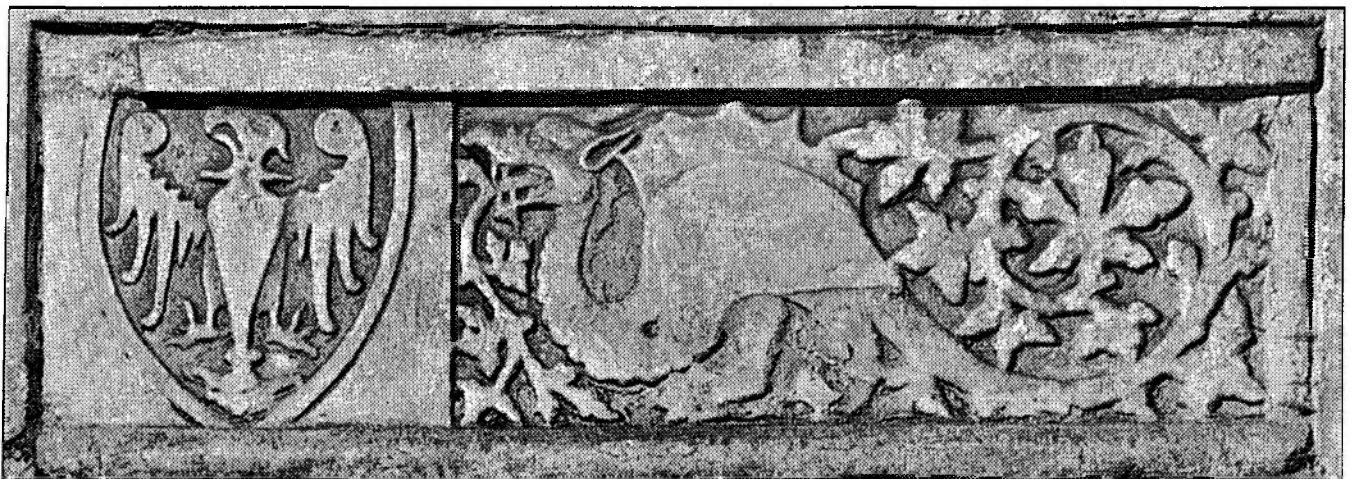
Koszorú és álarc

Dionüszosz a legfiatalabb isten, Zeusz atyának sorban az utolsó istengyermeke, annyira kései jövevény, hogy az olümposziak asztalánál nem is jut számára hely (jobbára odalenn a földön kóborol). Az ábrázolásokon ezért is örökifjú. Vallástörténetileg mindez úgy fogalmazódik meg, hogy új jövevény a görög pantheonban, keleti (kisázsiai) származék (akárcsak a szőlő és a bor), neve sem fejtethető meg biztonossággal (a népetimológia szerint: „Zeusz csemetéje”), mindenesetre annyira akklimatizálódott görög földön, hogy a klasszikus korban már nem tekintették idegennek. Homérosznál ugyan még periférikus alakja a halhatatlankörének, de később irodalmi műfajok kapcsolódnak személyéhez, közismerten az ő ünnepein voltak Athénban a színházi előadások. Ő az egyetlen keleti istenség, akit a görög vallásnak sikeresen és tökéletesen sikerült integrálnia.

Kultuszának gyors (és erőszakos) térhódításáról mítoszok szólnak (az egyiket dolgozza fel Euripidész Bakkhánsnők c. tragédiája): mindennek racionalizáló magyarázata a szőlőművelés elterjedése az archaikus korban a hagyományos szántóföldi és állattenyésztő kultúrák rovására. Tény, hogy a venyige és a kalászosok, vagy a szőlőtöke és a kecskebak (amúgy Dionüszosz egyik megtestesülése) nem férnek meg békén egy térben. Ám amikor a bor nélkülözhetetlen élelmiszerré válik, a hozzá kötődő vallási kultusz is domesztikálódik. Athéné olajfája és Dionüszosz szőlőtökeje Periklész Athénjában már egyenrangúan nagy presztízsű értékek, s ez tükröződik a helyi istenségek hierarchiájában.

A hellénizmus korában születnek meg az első teológiai spekulációk Apollón és Dionüszosz szembeállításáról, „az apollóni és a dionüszoszi létformáról”, melyeket előszeretettel fejlesztett tovább a 19–20. századi filozófia és vallástörténet. Dionüszosz csak ekkor válik a mámor, az entuziazmus, az ekstázis, a féktelen tombolás, a szent örület kizárólagos isteni figurájává, a zabolátlan tehetségű alanyi költők patronusává, bordalok műzsájává, holott a mítoszokban még maga a fölényes nyugalom (s ekkor épp Apollón környezetében jelentkezik a „transz”). Még valamiről tanúskodnak ezek a korai történetek, akár Euripidész Bakkhánsnőinek tolmácsolásában: az isteni cziphánia mindig félelmet keltő, az isten mindig idegen, egészen más, az isteni jelenlét hatására a természet elveszti törvényeit, és az ember kivetkőzik önmagából. A transzcendencia és immanencia határán megszűnik a társadalmi szerződés, véget ér az erkölcs, fölbomlanak a családi kötelékek – látjuk Ábrahámnál és Jézusnál. *Mysterium tremendum, ganz anders* – mondják ugyanerről a 20. századi teológusok.

Csepregi Zoltán

Kosztolányi Dezső

Panoptikum

Nézd: csurog a hús őszie este nyirka,
az ember most üres szobában áll.
Az árnyékára bámul
és a lelkében százezer halál.

Nézd: víg hegyekbe most rakéta pattog,
fürtök között kacagnak a szüzek
és fojtó illatokban
mustos pincékbe gajdol a szüret.

Nézd: a hordókban őrzöngő bolondok.
Az élet színe fekete s bíbor,
és a taposókádban
az ember vért és erjedt bort tipor.

Nézd: ott a betegek, hosszú menetben,
üreges szemmel, fázva, félszegen
és meghalnak szüretkor,
mert végtelen a tánc, ó végtelen.

Nézd: vityillókban a temető alján
sárga halottra sárga mécs lobog,
s a viaszfiguránál
zokognak a jajgató asszonyok.

Nézd: a világ teljes panoptikumját.
A bábukat, kik járnak szerteszét
s szívó fájdalomd mézét
és a levegő gyógyító tejét.

Nézd: mind, és telj be aztán bús malasztal,
légy, mint az élet cifra tánca künt
s a lelked bánatában
az ősz mint érett aranyalma csüng.

Kis keresztény kannibalizmus

*„Aki eszi az én testemet, és issza az én véretem,
annak örök élete van.” (Jn 6,54)*

A fenti mondatot hallva vagy olvasva nem lepődünk meg különösebben, mert az úrvacsora jegyeire, az ostyára és a borra gondolunk. Egészen másképp fest azonban a helyzet, ha elképzeljük, hogy egy valóságos, hús-vér ember áll velünk szemben, és testének, illetve vérenek elfogyasztására biztat bennünket. Ráadásul engedelmessé dünk is ennek az enyhén fogalmazva bizarr felhívásnak, még ha úrvacsoravétel alkalmával nem tudatosodik is bennünk Jézus által rendelt kannibalizmusunk.

Minden bizonnyal a vele való közösségünk teljességéről van itt szó. Ami nem lehet csak szellemi, intellektuális, hanem testinek, fizikainak is lennie kell. Különben nem teljes, nem valódi, nem igazi közösség.

A testiség, a többé-kevésbé megvalósuló egyesülés, része minden emberi kapcsolatnak. A kézfogástól az ölelésig, a csóktól a szerelmi egybeolvadásig széles a skála.

Két olyan területe is van kapcsolatrendszerünknek, amelyek – sok egyéb tényező mellett – kimondottan gasztronómiai élvezetet is jelentenek. Az egyik a párkapcsolat, a másik

pedig a szülő-gyermek kapcsolat. A szerelmesek a szerelmi együttét hevében gyakran valósággal tépik, harapják egymást, és ha felnőttként különbséget tudunk is tenni szeretkezés és táplálkozás között, a gyermekek, akik például a televízióban először látnak szerelmi jelenetet, gyakran megkérdezik: a bácsi meg akarja enni a nénit? Igazuk van, hiszen a látvány nem nagyon különbözik attól, amit a ragadozó vad művel az elejtett prédával.

Bizonyos szófordulataink, megfogalmazásaink is elárulják rejtett, visszafojtott kannibalizmusunkat: *úgy szeretlek, majd meg eszlek, olyan enniváló vagy, nem tudok betelni veled, én ezt a gyereket megzabálom*, aki elég el nem ítélt módon kihasználja a másik embert, *az felfalja, bekebelezi, szívja a vérért*, akire nagyon figyelünk, *annak isszuk minden szavát*, akivel nem törődnek, *az ki van éhezve a szeretetre*, illetve *szeretetre szomjas* stb.

Az esti fürdetés alkalmával, amikor kicsi gyermekét kicomagolja az ember ruháskáiból és pelenkáijából, és ott fekszik előttünk a teljesen meztelen illatos, rózsaszín bőrű csecsemő, ki tudna – és ki akarna – ellenállni a kísértésnek, hogy jó alaposan, módszeresen végigharapdáljuk és csókoljuk, arcunkat, ajkunkat puha bőréhez dörzsöljük. „Itt jön a zombi, akinek kedvence a combi” mondatot ismételve hajlok Bendegúz fiam fölé, aki már tudva, hogy mi következik, a gyönyörűségtől hangosan kacag és sivalkodik.

További étvágygerjesztőként hadd idézzek egy igazi ínycenct, Varga Domokost, aki gyermekeink harapdálásáról és csókolgatásáról így ír Kölyökkóstolató című könyvében: „Igazán bolondság lenne tagadni, hogy az egészséges gyermekszeretletben mindig van egy jókora adag testi gyönyörűség is, akárcsak a felnőtt szerelemben. Mit kell azt szégyellni? Van. Örüljünk neki. Nem mintha a testi gyönyörűség elválasztható volna a lelki gyönyörűségtől. Hiszen a gyermeket nemcsak a szánkkal, orrunkkal, bőrünkkel kóstolgatjuk, hanem a szemünk sugarával, a fülünk figyelmével, s feléje fordul egész lényünkkel. Kóstolgatjuk? Bekapjuk, felfaljuk, lélekben eggyé válunk vele és ő mivelünk. Eggyé és mégsem eggyé, akárcsak az egybefonódó és mégis külön embernek maradó felnőtt szerelmecek.”

Na jó, mindeközben persze ügyelünk arra, hogy kárt ne ejtsünk szerelmünk vagy gyermekünk testi épségében; tény és való, hogy nem szoktuk őket a szó szoros értelmében elfogyasztani, és az egész nem más, mint nagy játék. Igen, mégis, maga a játék elárul valamit, leleplezi elfojtott, elfeledett, ősi ösztöneinket, és kivel ne fordult volna elő, hogy a játék hevében akaratlanul fájdalmat okozott kedvesének vagy gyermekének, vagyis – még ha csekély mértékben is – átlépte a határt játékos és valóságos „táplálkozás” között. És ha valaki tagadja is a másik elfogyasztására irányuló belső késztetések létezését, az vitathatatlan és tagadhatatlan, hogy mi emberek éhezünk és szomjúhozunk a másik ember szeretetét, – végső soron magát a másik embert.

És vajon mindeneken túl nem attól az „Isten-éhségtől” szenvedünk-e leginkább, amely ráadásul nem is csillapítható olyan könnyen és játékosan, mint ahogyan szeretet-éhségünket csillapítják kedveseink és gyermekeink? Talán ezt az éhséget átélve megértve mondhatta Jézus a körülötte állóknak: „aki eszi az én testemet és issza az én véretem, annak örök élete van”.

Ő az, Jézus az, aki az Isten-éhségtől, Isten-szomjúságtól szenvedő embernek szájába adta, szájába adja az Istent. Nem egészben persze, hanem kortyonként és falatonként. Figyeljük meg az Újszövetségben: minden jézusi mondat, minden evangéliumi történet olyan, mint egy falat kenyér, egy korty jófajta bor.

Talán a keresztyén élethez is – mint a jó házassághoz és a jó szülő gyermek kapcsolathoz – legfőképpen jó étvágy szükségeltetik.

Németh Zoltán

Ady Endre

Szüret az Athoszhegyen

Két fráter hordja föl a bort,
Roskadjon ma az asztal,
Teljünk be ma, testvéreim,
Alleluja, alleluja,
Mámorral és malaszttal.

Milyen csodás az őszi ég,
Ez a bor Krisztus vére
S a csillagok: kis angyalok.
Alleluja, alleluja
S ragyog Mária képe.

Amott táncol a feszület
S a hegyről zeng a nóta.
Hallga, búgnak az orgonák,
Alleluja, alleluja,
Hajnali mise óta.

Az Úr akarja így, az Úr,
Hogy kis szolgálai vágya
Néha kitörjön szabadon,
Alleluja, alleluja,
A fényes éjszakába.

Nézzétek a kő-Máriát,
Mintha reánk nevetne.
Piros tóga ma a csuha,
Alleluja, alleluja
S bennünk az Isten kedve.

A vén templom is mint ragyog,
Mint fehérlik a tornya,
Mintha valami meztelen,
Alleluja, alleluja,
Fehér asszony-test volna.

Holnap jön a konfiteor,
Ima, áhitat, átok,
Ma titkon föl a serleget,
Alleluja, alleluja,
Áldoznak a barátok.

A hering ünnepe

Szárzöldi patkányok vagyunk mindannyian. Mi, akik itt élünk a kontinens közepén, egy tengertelen országban. Azok vagyunk akkor is, ha közel az Adria, a szlovén, a horvát part, ha egyre könnyebb és gyorsabb is odajutni, ha mindinkább egy képlékeny, mindenünnen tengerövezte Európa-állam lakói vagyunk is. A szárzöldi patkánylét marad. Mert az nem a mi vidékünkön megszokott határváltozásoktól függ, nem attól, hogy ma éppen könnyebb vagy nehezebb kijutni a tengerhez. Nem, mi menthetlenül medence-lakók vagyunk, Kárpát-medence-lakók, akiknek szemhatárán hegyek magasodnak, akkor is, ha éppen nem látunk el odáig. Nekünk nem természetes lételemünk a végtelen víz szédítő tágassága. Persze megérezzük, ha éppen odajutunk, talán ámuldozunk, sápadozunk, támolygunk, talán lenyűgöz, mellbevág – de számunkra semmiképpen sem természetes. Így azután mi, akik bármilyen emelkedettnek

hisszük is magunkat, de végső soron földhözragadtak – szárazföldhöz ragadtak – vagyunk, nemigen tudjuk elképzelni – noha elvben tudjuk – mi mindent nyújthat az óceán. A betakarítás ünnepét természetsszerűleg a búzához, a kukoricához, az aratáshoz, a szüret örömét a szőlőhöz kötjük.

Pedig van szüret és betakarítás a tengeren is. Csak ott más a termés. Például a hering.

Lehetne persze ezernyi másféle hal is, de Finnországban – ahol nemrégiben jártam – a heringet ünneplik. Méghozzá nem általában, nem valamennyi fajtát, hanem kifejezetten a helyi specialitást, a balti-tengeri heringet, melynek ekkor van szezonja – vagyis itt a heringbetakarítás, a heringszüret. Így hát Helsinkiben október első hétvégéje időtlen idők óta a Hering Ünnepe.

Pénteken befutnak a kikötőbe a halászhajók. Érkeznek az öblökkel, zátonyokkal, fjordokkal tagolt, rojtos partvonal minden szegletéről, de legtöbbször a Turkutól nyugatra eső, svéd lakta finn szigetekről. Orrukat a rakpartnak fordítják, és felsorakoznak egymás mellett, oly szorosán, hogy oldaluk szinte összeér. Azután deszkák, lécek, kéziszerszámok kerülnek elő a hajók gyomrából meg a tatról, és a halászok munkához látnak; ácsolnak és szegelnek, kalapácsolástól visszhangos a kikötő, mellyel szemközt klasszicista ház sor szürküllik-sárgállik – Finnország legfontosabb épületei: a helsinki városháza meg az elnöki palota.

Szombat reggelre elkészülnek az ácsolatok: valamennyi hajó orrán elárusítóbódé magaslik, pultok és polcok sora, a nyers deszkalapokra tarka terítők röppennek, viaszkosváson vagy műanyag, és halomban áll rajtuk az áru. *Silakka*. Így nevezik finnül a Hering Ünnepeinek főszereplőjét. Az éppen csak betakarított hal nem frissen, természetadta formájában kerül a pultra, hanem csíkokra vágva, üvegekben és műanyagtartályokban. Több száz esztendő tapasztalata varázsol több száz ízt a dobozokba, hogy élvezetessé tegye a hozzáértők szerint lehangolóan jellegtelen és kiábrándítóan apró termetű (így hát többszörösen hátrányos helyzetű) balti-tengeri heringet. És láss csodát. Az ujjnyi darabkákra szeletelt, semmilyen hal a finnek által olyannyira kedvelt erdei növényekkel, berkenyével, sommal, galagonyával és csipkebogyóval párosítva, vargányával és őzlábgombával elegyítve, kapros, spenótos, petrezselymes töltelékkel dúsítva kelleti magát a pultokon.

A pult mögött álló nagytetű halászok, meg a feleségük, a fiuk, a lányuk fogpiszkálót nyújtogatnak a rakpart hosszában korzózó helsinkiek felé, hogy azok megköstölhassák a hegyes pálcikákra tűzött szeletkéket, és az egyik szakállas, pomponos sapkás, gumikötényes jóember nem átalja mézes heringgel csábítani az arra járókat, akik leszopogatják a halfalatkákat a fogpiszkálóról, sóhajtoznak és cuppognak a kéjtől, aztán meg viszik a mézes heringet mint a cukrot.

Mindeközben a városháza és a hajók közötti tágas téren, Alekszandra Fjodorovna emlékoszlopának tövében (a felség I. Miklós cár feleségeként 1833-ban látogatott Helsinkibe, és látogatásával máig tartó nyomot hagyott a finn szívekben) az ünnepre vert sátrakban kávé mérnek, hozzá brióst, a szociáldemokrata párt az időközi önkormányzati választások szórólapjait osztogatja, melyeken mások közt egy finn illetőségű kínai képviselőjelöltet (szakmájára nézve kínai nyelvtanárt – kantoni nyelvjárás) ajánlanak a választó- és vásárlókörzönység figyelmébe, és mindennek tetejében a helsinki önkéntes tűzoltók fúvószenekara ad koncertet. A feltűnően hamis klarinétost leszámítva remekül játszanak. És amikor rázendítenek a Kalinkára, erre a nem egészen ősi, és nem egészen finn nótára, a Hering Ünnepe tetőfokára hág, és még a hozzám hasonló, véletlenül idevetődött szárzöldi patkányok szíve is megdobb. Mert átérzik, hogy szüret van. Szüret!

Békés Pál

Ricarda Huch

Ősz

Kosztolányi Dezső fordítása

Ősz van, a fákról hullanak a lombok.
Jöjj a halálba és hagyd most a vádat,
melyet kiáltanak a bús borongók -
add ide szádat.

Felhők suhannak, szállanak sötéten,
oly édes inni az öröm borából,
ha gyöngyöket hány a pohárba szépen
s tombol a mámor.

Még nagyszerűbb kiinni a boroknak,
a mámoroknak végtelen egészét.
Ó, nagy beteltség, ám a tűz-toroknak
ez sem elég még.

A francia paradoxon

*„En toi je tomberai, végétable ambroisie,
Grain précieux jeté par l'éternel Semeur,
Pour que de notre amour naisse la poésie
Qui jaillira vers Dieu comme une rare fleur!”*
(Baudlaire: *L'ame du vin*)

Az amerikaiak imádják a jó kecsapos csipszet és a hambit, a kokakólát és a juharszirupos palacsintát, mely vastag, mint itthon a pizza. Az angolok sült szalonnát és kolbászt reggeliznek tükörtojással, és oda vannak a szaftos-szószosz marhahúsért. A magyarok specialitása – bár ehhez a cseheknek is lenne egy-két szavuk – a gulyásleves, azonkívül a csirkepaprikás, a sűrű halászlé, és nem vetjük meg a jó disznótorost sem.

Az Egyesült Államok lakosságának harminc százaléka küszködik jelentős súlyfelesleggel és az ebből fakadó egészségügyi gondokkal. Mi alig öt százalékkal maradunk el mögöttük, a szivinfarktusok száma ijesztő. A miniszoknyás angol hölgyek látványa pedig kizárólag kedvesüket örvendezteti meg.

A franciák szépek. A franciák karcsúak. A franciák egészségesek. Pedig tanúsítom, nem csak csigán élnek: croissant-t és csokoládés kenyeret, zsíros sajtokat, pástétomokat és sült disznóoldalast esznek nap mint nap. Imádják a csipszet és a hambit ők is, csak épp majonézzel. A palacsintát nutellával. No meg a kokakólát.

Bolondok ezek a franciák! – mormogná Obélix, mint általában, amikor nem éri föl ésszel a furcsaságokat, melyek más népeket jellemeznek. A vaddisznóhabzsóló hős gall szemmel láthatólag még nem ismerhette a titkot. (Obélix ugyanis terebélyes. Mais il n'est pas gros!) A paradoxon feloldásában az elébb anyanyelvén idézett Baudlaire-t hívom segítségül, ezúttal Szabó Lőrinc fordításában:

*„Növényi csodaként zuhanok tebeléd is,
szent mag, ambrózia, az Örök Kezeké,
s nászunkból boldogan kisarjad a Poézis
és mint ritka virág szökken Isten felé!”*

A franciák titkának nyitja maga a növényi csoda: a vörösbor. A reggeli kivételével minden étkezésük kísérője lehet – a húsételeké elengedhetetlenül –, tehát gyakran fogyasztják, igaz, módjával. (Talán e helyt a legbölcsebb figyelmeztetőül megemlékezni finn testvéreinkről, akik a szív- és érrendszeri megbetegedések tekintetében hozzánk hasonlóan az élmezőnyben járnak, pedig élnek-halnak a vörösborért – is. Csak hogy nem ismernek mértéket az ivásban. Az isteni nedű is csak napi három deciliterig orvosság!) A franciák nem vizezik, nem keverik, szigorúan tisztán isszák a vörösborot, olyannyira, hogy liberális neveltetésem szellemét – mely pimaszul szajkózta a *mindenki úgy issza, ahogy az neki tetszik* elvét – az asztal alá rejtettem, és csak egyetlenegyszer jégkockáztattam: első alkalommal. Akkor a velem szemben helyet foglaló idős úr őszinte kíváncsisággal, igaz, kétellyel teli hangon megkérdezte: Magának ez ízlik?... És valóban, rá kellett ébrednem: a víz csak a rossz boron segít, amennyiben el akarjuk venni az ízét.

Az igazsághoz hozzátartozik, hogy Baudlaire „növényi csodája” éppúgy jelenti a fehérborot, mint rozét, és a többi megszámlálhatatlan számú, színű és ízű nedűt, melyeket a franciák **vin**-nek, bornak titulálnak. S bár a kardiológusok számára a vörösbor jelenti a csodaszert, mert egyedül a piros szőlőszemek héjából nyert hatóanyag csökkenti az erekben kialakuló zsíros lerakódások mennyiségét, nálunk Provence termővidékén a rozébor vitte a pálmát. Nekem, idegennek is könnyebb dolgom volt e vidám, könnyű itallal, mert fogyasztását nem kötik szigorú szabályok. (Az egyetlen borféle, mely még jeget is tűr...) Mindenesetre megtudtam, hogy a hét éve féltve őrzött, sanyarú időkre, vagy éppenséggel nagy eseményre tartogatott rozéborom önnönmagam helyett a szemetesbe fog zuhanni. A pinceborokkal ellentétben a rozé csak frissen az igazi.

Ha a hollandok totemitala a tej, a belgáké a sör, a skótoké a whisky – a finneké maga az ital a totem, a franciáké minden kétséget kizáróan a bor. A totem rendeltetése pedig az, hogy segítségül hívja az ősök védelmező erejét, védőszellemként szolgál, a nép örömeire és egészségére. Egészségünkre!

Akik ezt az életmódot követik, átlagosan 10-12 évvel élnek tovább, mint akik egyáltalán nem isznak vörösborot. Gondold meg. És igyál!

Donáth Mirjam

Füst Milán

A szőlőműves

Lám, a Medve ragyog s fiát veri: csöndre tanítja.
S lejjebb lassan, valamint tavirózsa, leúszik a Hattyú.
Alant sötétül a kékség s a dús domboldalt beborítja,
Melyre fehér házat, kicsikét, százat egy óriás parittyá
Fekete, tar venyigék közt össze-vissza szórt...

S tiszta éjjelen, mélyen a hold alatt repül
És fénylő, gyors felhőket űz az őszi szél...
... Csak épp megnézi még hegyét, kicsit még jár körül
S aztán bucsúzik ő is, ki a súlyos fűrtöt óvta:
Ím' hogy itt a tél,
A szótlan szőlőműves is pihenni tér.

Jön, leballag a hegyről s hol borpincék
nehéz szaga terjed,
Puttonyát s számos szerszámait
hús kamrába teszi vissza...
S míg felenged a tél s a hordók kotyogó bora erjed,
Vidáman heverész és derüs kedvvel borocskáit issza
S tiszta bölcsességnek örül, amíg kívül hull a hó.

„Dicsérjük a Jézus nevét, igyuk meg a szőlő levét!”

Ahhoz, hogy a szőlőből bor legyen, hosszú és fáradságos út vezet.

Ennek a folyamatnak egyik legszórakoztatóbb közbenső állomása a szüret. A szüret a 19. század közepe előtt a földesúri szőlőkben főként robotmunka volt, a városi szőlő-monokultúrák gazdaságban általában bérmunka, a parasztgazdaságban kölcsönös segítséggel végzett társasmunka. A kisebb szőlőkben a család ma is meghívott segítőkkel szüretel. A házigazda, a tulajdonos vendégül látja a szüretelőket étellel-itallal, a szőlőből, mustból kóstolót vihetnek haza.

Nagyszabású multságokat, szüreti felvonulásokat bortermő vidékeken rendeztek. A 16-17. században a szüret idejére a törvénykezés is szünetelt. A szüreti szokások szüreti felvonulással és bállal a szőlőszedés utolsó napjához kapcsolódtak. A menetben a *maskurások* egyrészt a szőlőművelés mozzanatait (*kötözösszony, tolvaj, csósz*), másrészt zsánerfigurákat (*török, dróttóstó, vándorárus, cigány, medvetáncoltató*) elevenítettek meg.

A szüret időpontja a 18-19. században Szent Mihály (szep-tember 29.) és Simon-Júdás (október 28.) napja közé esett, s valamelyik jeles naphoz kötődött. Az Alföld több vidékén Szent Mihály-napkor kezdték a szüretet. A Dunántúl nagy részén és Erdélyben Terézia (október 15.), a Balaton és Kőszeg vidékén Orsolya (október 21.), Tokaj-Hegyalján Simon-Júdás (október 28.) napján.

Résó Ensel Sándor 1867-ben megjelent első magyar népszokás gyűjteményében a tokaji szüretről többek között a következőket írta: „...nézzünk ide, hol most készítik éppen a szőlő-hegy birtokosának a koszorút, nagy gazdag gerezdekből, van közte dinka és gahér, meg egy két mezei virág is. Mikor aztán elkészült, két fehérbe öltözött piros arcú leányka cifra rudon vállra emeli, s úgy viszi, a cigányok és szedők csoportjától kísérve, végig az utcán. Itt, ott megállnak hogy a körülöttük lévő legénység megkínálhassa a tavaltól az elejők jötteket, s midőn hazaérnek, felfüggesztik ott valamelyik szobába a koszorút, s tiszteletére reggelig esznek, isznak és táncolnak.”

A Tokaj-Hegyalján megrendezett szüreti multságok ma is élő idegenforgalmi látványosságok. A felvonulás élén két leány halad, köztük egy legény, aki az ún. kapáscímert viszi, két legény pedig a baksus figuráját emeli. A baksus hordón keresztbe tett lábbal ülő figura, lopótökkel és pohárral, figurája megfigyelhető Mádton, Olaszliszván is. A baksust vivőket a felvonulásban a szőlőkoszorút vivő lányok követik. A lányok, legények, gyerekek mind kereplővel zajonganak. A felvonulás résztvevői között maszkos alakok is szerepelnek, pl. nőnek öltözött férfi, aki a nézők karjára rafiát köt, s akinek megváltásképpen fizetni kell. A felvonuláshoz tartozott a *bodnártánc*, más néven *kádártánc* is: a hordóabroncsokkal bemutatott mesterségtánc, amelyet a kádárlegények adtak elő. A sáfárok a szüreti felvonuló menetet megállítva az alábbi verssel köszöntötték a baksust:

*Szervusz Bacchus pajtás, légy te ma mivelünk,
Miként jó borgazdát aképpen tisztelünk.
A te hő kulcsárod „hinkai mézes”
Mondja, hogy pincédben van jó bor és édes.
Töltesd kulcsárossal teli poharunkat,
És hő szolgálóidnak ajánljuk magunkat.
Szervusz Bacchus pajtás!*

A menetben található még *keréken forgó bábu, táncos kerék*: A keréken forgó pár figurája helyenként megtalálható a farsangi, sőt az aratási felvonulásokban is. A *bodnártánc* Erdőbényén és Mádton volt ismert, a férfiak nemzetiségű szőlőműveletről szőlőművelésről táncoltak. Feltehetően a tokaj-he-

gyaljai bodnártánc, a baksus figurája és a keréken forgó bábuk német eredetű szokások és motívumok, melyek azonban néhány emberöltő alatt a tokaj-hegyaljai szüreti felvonulás kedvelt hagyományává lettek.

A Bács megyei Topolyán, amikor a szőlők nagyobb részében befejeződött a munka, szüreti bálakat tartottak. Külön az iparosok, a gazdalegények és a szegények. Szüreti felvonulást is rendeztek, erre az alkalomra tisztviselőket választottak: *bíró*t, *bíró*nét, *csőszleányokat*, *csőszlegényeket*. A bíró kíséretéhez tartozott két *pandúr*, két *kisbíró* és két *cigány*. Az utóbbiak feladata a mókázás volt. A bíró és bíróné kocsiját a két pandúr kísérte lovon, mögöttük lányok ültek a kocsiban, virágkoszorúval díszített kosarakkal. A legények a lányok mellett lovagoltak. A menetet a zenészek kocsija zárta be. Nagy szőlőkoszorút készítettek, amelyet a bálteremben magasra függesztettek. Ez egészen addig ott lógott, míg este 11 órakor a bíró és a bíróné ki nem hirdette: „*Szabad a lopás!*” A zenekar friss csárdást húzott. A csőszlegények és csőszleányok feladata volt, hogy elfogják a „*tolvajt*”. Csőszbált Topolyán 1948-ban tartottak utoljára.

Szüreti bálakat Kalotaszegen csak az alszegi falvakban tartottak októberben. A szőlőbe az asszonyok ennivalót vittek. A zenészek végiglátogatták a szüretelő családokat. A legények a zenészekkel előbb hazaindultak a táncterembe, ahová csak azok a lányok mehettek, akiket a legények elhívtak, akikkel aztán reggelig mulattak. A második világháború óta a családok nem szüretelnek egyszerre, így a bált a szüret után két-három héttel tartják. Egy-egy család vállalja a rendezését, a gazdát *báلكirálynak* nevezik.

A két világháború között nemcsak a bortermő vidékeken rendeztek szüreti felvonulásokat, bálakat, hanem másutt is. A Heves megyei Tiszafüreden a menet élén lovas legények haladtak, utánuk a *bíró*, *bíró*né, a *kisbíró* dobbal, majd a szüretelő lányok és legények, azután a cigányzenészek. Leghátul jelmezesek kiabáltak. A fakanalat áruló szlovák: „*Fakanalat, fakanalat!*” – hirdette, a drótostót: „*Drótozni, drótozni!*” – kiabálta, a toll- és rongykereskedő: „*Csontot, rongyot, ruhadarabot!*” A felvonulás befejezése után a résztvevők közös mulatságot rendeztek, majd többnyire hajnalig táncoltak. A Vas megyei Bük községben, ahol a szőlőtermesztésnek egyáltalán nem volt jelentősége, a két világháború között népszerű szüreti felvonulás csak néhány éve szűnt meg. Őkrös és lovas fogatokon vonultak végig. A felvonulásban maskarák is részt vettek, a zenészek az egyik szekéren egy boroshordó körül ültek.

A bor az élet és a halhatatlanság jelképe. A bort az emberi vérrel szokták azonosítani. A borral van szoros kapcsolatban a görög Dionüszosz és a római Bacchus isten, a bibliai Ószövetségben pedig Noé alakjával fonódik össze. Az Újszövetségben Krisztus vérének jelképezi, melyet a bor színe alatt vesznek magukhoz a keresztények, utalva *Jézus Krisztus* szavaira az utolsó vacsorán, amikor a serlegét fölemelte, és mondta: *Ez az én vérem*.

A bor az ünnepek elmaradhatatlan velejárója. Borral köszöntjük az újszülöttet, a fiatal házасokat, borral búcsúztatjuk a halottat. Borral koccintunk névnapon, születésnapon, karácsonykor, húsvétkor, pünkösdkor, újévkor, de farsangban, családi és baráti összejöveteleken is.

Az új bor Márton-napra válik élvezhetővé. Mondják, hogy a bornak Szent Márton a bírája. A szerződést, vásárlást a felek sokfelé ma is áldomással, azaz közös borivással pecsételik meg. Szent János evangélista ünnepén, december 27-én nemcsak jeles névnapot ünnepelnek a magyar néphagyományban, hanem a naphoz a borvidékeken máig élő *borszentelés* szokása kapcsolódott. A szentelt bornak is – mint minden egyéb szentelménynek – mágiikus erőt tulajdonítottak. Beteg embert és állatot gyógyítottak vele, s öntöttek belőle a boroshordókba is, hogy ne romoljon el a bor. A búcsúzásakor megivott utolsó pohár bornál ma is él a szólás: *Szent János áldása*.

Tátrai Zsuzsanna

Ady Endre

Az Ősz muzsikája

Most is együtt a Csönd s a Lárma,
Az Ősz csak bennünk változott,
Ódon és nemes muzsikája,
Ha van szép szív, ma is megleli.

Színe, könnye, búja a régi,
Nótái is a régiek,
Tud altató szépet mesélni,
De fölíváj régi sebeket is.

Szépek, akik ma élni mernek,
Egy-egy feledő mosolyuk:
Drága, élet-folytató gyermek
S minden könnyük felébredt halott.

Bitó László – az emberiség ártatlanságának vélelméről

A látszat az, hogy Bitó László *előbb* szintetizálja, hosszú, belső folyamatban, a véleményét, és *azután* rendszerezi a nyilvánosság számára az érveit. Töprengett, hogy miként lehetne jobba tenni az emberiség sorsát – és talált egy lehetőségre remélt megoldást: meg kell győznie bennünket, hogy jóra és jóknak születünk. Szívesen elhinnénk neki, csak hogy – még ha az egyes embernek nemigen van is hitteles önismerete – az emberiségnek, hála talán a világirodalomnak is, bizony van, és az nagyjából rácsafol a 70 éve valóban jóra és jónak született Bitó Lászlóra. Tétele voltaképp az emberiség ártatlanságának vélelme – amely legföljebb a metaforikus Ádám és Éva születése előtt lett volna megfogalmazható.

A vitákban, bölcsen, sosem tagadja, hogy van gonoszság, kegyetlenség, sőt – de szerinte az mind-mind csak fertőzés, a bacilusgazda pedig éppenséggel – jaj, szentségtörés! – a kultúránk. A nyugati, más szóval a zsidó-keresztény kultúra.

Bitói értelemben ez mindenképpen hordozója: jónak és cián-gáznak. Ahogy konyhánk a vargabélesnek és a szalmonellának.

Hankiss Elemérről épp ezen vitáztak. Hankiss úgy gondolta, hogy idegen, ellenséges világra jöttünk, a kultúra – a bachi zene, az interpretált, fűszerezett csönd, az erasmusi erkölcs: a vigasz, a fogódzó, a menekvés.

Bitó viszont azt mondja, inkább lemond a vargabélesről, csak távozzék tőlünk a szalmonella. Persze, ez csak érvelési mód. Ő sem mondana le Händelről.

Csak azt hirdeti, hogy egyházi ideológiák jó részéből is pillanatok alatt harci lobogók voltak szabhatók; igaz; hogy az ún. nyugati világban százmilliók gyilkolták, gyilkolják egymást; igaz; csak azt mondja vadul, hogy szelídülünk már meg; jó lenne; csak azt reméli mosolygó megszállottsággal, hogy előbb-utóbb eljön a szeretet országa. En ezt egyáltalán nem hiszem, bár szeretném; de segítsek és drukkolok neki, s nem csak azért, mert szeretnivalón és cselekvően jó és eredeti ember.

Attól tartok, ha millió éve jóknak születünk volna is, a hosszú tréning élőben – és nemcsak élőben – megtanított, hogy a természet fogalomtárában egyáltalán nem szerepel, nincs igazságosság, csak erő van.

Az igazságosság: merőben emberi nosztalgia. Főleg a vesztesek sóvárgása.

Bitó kivétel: ő győztes, győzelmét csak kíváncsi, kutató elméjének köszönheti, mégis a vesztesek mellé áll. *Mi építette fel oly biztos hitét? Csakis kétkezdő, reménykedő esze.* Ha belátná, amit évezredek vére tanúsít, hogy pillanatok alatt bármely csoportunk lelkes-fanatikusán kegyetlenné válhat – sose mondhatná, hogy eljön a szeretet országa.

Sajnos, könnyen elhiszük, hogy mi mindig csak védekezünk, megtorlunk. Mintha minden háborúnk önvédelmi küzdelem – vagy megelőző csapás lett volna. Nemcsak történelmileg. A magánéletben is. Mi nem vagyunk rosszak, csak visszaütünk.

Bitó keresett magának erős érvet, példát a szeretet mindenható erejéről – és megtalálta Jézusban. Plakátja, fegyvere, példája, igazolása: az izsáki Jézus.

Nem vitázom Bitóval. Szurkolója vagyok, bár tudom, semmi esélye. A mesékben is azért jelenik meg a szegény ember legkisebb fia, mert semmi esélye; csak teljesen való-

színűtlen szerencsével szerezheti meg az utópiák királylányának kezét, s hozományát: a nászéjszakához a fél királyságot is.

Bitó hitét is irreális remények fűtik fel – de ezek nélkül nincs értelme élni.

Ő talán attól tartott, hogy senki sem meri kimondani: hamis az istenképünk. Mert ha van Isten, az nem lehet oly kegyetlen, mint a Biblia istene – még jó, hogy oly kevesen ismerik a Bibliát – ha van Isten, akkor Ő csak az Első Lökés istene volt, megteremtett és elindított, de többé nem nyitotta ki mennyei tévékészülékét, nem nézte végig, hogy az egyetlen uralkodó, akit Arisztotelész nevelt, Nagy Sándor sértett hiúságból és bosszúból hogyan irtotta ki az utolsó lélekgig Théba népét. Oda sem figyelt, amikor Karthágót az utolsó fűszálig elpusztítottuk, fölégeztük és sóval behintettük. A Bibliában leírt rettentő népirtásokat éppúgy nem nézte, mint a II. világháború csatatéren-túli borzalmait –, avagy egy darabig nézte, nézte, aztán dühösen hozzánk vágta a távirányítót. Vagy más csatornára váltott, egy másik naprendszerbéli Genezissel foglalkozott, ahol javítani próbál, olyan embert faragni, amilyenek Bitó álmodik bennünket.

Persze, persze, nem mind vagyunk kegyetlenek, gonoszak, s a létezéshez szükségesnél önzőbbek. Ha körülnéznék, itt is látok jó embereket, akik csak a legvégső esetben – ultima ratio – gonoszulnak el.

Bitó most megjelent könyve valóban egy civil, világi viláslalapító köznapis evangéliuma, mint írja Kertész Ákos. Aki nem olvassa el például a „Nem elég ateistának lenni” című frását, az keveset ért meg a 70 éves tudós széprő tettetett naivságából. Tudja ő jól, hogy messze nem vagyunk oly jók, amilyenek látni szeretne bennünket – frásaival nemcsak azt akarja elérni, hogy megjavuljunk, hanem azt is, hogy rádőbbenjünk: gonoszságunkkal magunkat, az emberiséget tesszük tönkre. Szalmakunyhóban nyílt lángon sütjük szerény peccsenyünket.

En viszont tagadom az emberi morál fejlődését. Természetünk, jellemünk teljes változatlanóságáról tanúskodik az egész világirodalom.

A barátságos, de nagyon zárkózott Bitó Lászlóról (sok valomiasos műve, némileg önéletrajzi ihletettséggű első két regénye ellenére) igazából keveset tudunk, de az a kevés: nagyon fontos. Azt tudjuk például, hogy noha számos tételével vitatkozunk, a lényeg tekintetében igaza van: ha az emberiség nem menti meg, nem váltja meg magát, akkor bizony végünk.

Bitó László azt reméli, megokosodunk és megmaradunk; én félek, hogy téved.

Bodor Pál (Diurnus)

(A Bitó László 70. születésnapja alkalmából 2004. szeptember 19-én, az összegyűlekezés napján elhangzott köszöntő szerkesztett változata)

Juhász Gyula

Dedikáció

Késő szüret, de sors és ember
Amit szőlőben meghagyott,
Annál becsesebb és érettebb
S belőle bárkinek adok.
Ez az én vérem: gyönyör és gyász
Bora, bíbora benne ég,
Fájó tavasz, szomorú szép nyár
Emléke ott zsong benne még.

„...hogy írja le a családja történetét és az életét”

Interjú Cs. Schrecker Évával

1. rész

Schrecker Évával a Melinda úti garzonlakásban beszélgettünk. Alattunk a város: a Várhegy, a Gellért-hegy, a toronyok és kupolák, a szigetet körülölelő Duna. A szekrényből féltett kincsek kerülnek elő: két krónikaféleség, amelyben a maguk és eleik életét megörökíteni nem rest frásztudó ősök lejegyezték a Monarchia fellendülő gazdaságában összetalálkozott és közös sorsúvá lett német és zsidó család fontos dolgait, eseményeit. Jobbára németül, gót betűkkel. Ahogy akkortájt a német anyanyelvűek írtak. A két család azóta szétszéledt a nagyvilágban, a füzetek pedig itt vannak, annál, aki itt maradt, s fontosnak tartja, hogy valaki megőrizze őket. Mert az emlékezet nemcsak az eseményeket veszi számba. Megtartja azokat is, akiket szeretünk.

Ennek a füzetnek fantasztikus, gyönyörű története van. Egyszer a húgomat felhívta egy orvos telefonon, hogy ő-e György Tiborné Schrecker Magda. Vett ugyanis antikváriumban egy gót betűs bibliát, amelyben egy külön füzetkében családi bejegyzéseket, afféle családi krónikát talált, az ott említettek közül utolsó helyen ez a név állt. A telefonkönyvből kereste ki a telefonszámot, s valóban a húgomat fedte a név. Miután tisztázták a személyazonosságot, az orvos nagyon kedvesen borítékba tette a füzetet, és elküldte nekünk, mondván, ez családi emlék, amelynek számára nincs különösebb jelentősége, nekünk viszont kincset ér.

Ez a füzet mindig mintegy része volt a családi bibliának, és fiúágon öröklődött azzal együtt.

Ide a sok imádság között bejegyezték, ki született, kit kereszteltek, ki házasodott, s az illetőt melyik pap keresztelte vagy eskette. Egy Asbóth is található a papívek között. Minden ott áll szép rendben, szép szabályosan egészen nagyapámig, akinek saját kezű gót betűs frása szintén megtalálható a füzetben. De még anyukám is folytatta a családi bejegyzéseket, leírta például, hogy valahol részt vett a reformáció 500. évfordulóján. Szóval a mi családfánk is belekerült, én meg a húgom, de már latin és nem gót betűkkel. Mikor anyám fivére és az ő fia is meghalt, velük együtt kihalt a név is, s az unokatestvérem özvegye, aki vér szerint nem tartozott a családhoz, elvitte a bibliát egy antikváriumban, ott vásárolta meg aztán az a bizonyos orvos.

Hogy hívták az édesanyád családját?

Nagyapám Plechschmidt Frigyes volt, ő már P-vel írta a nevét, a dédapám még Blechschmidtként. Valamelyik őse a hétéves háború idején Szászországból menekült el, onnan vándorolt a Nyugat-Dunántúlra. Nagyanyám családi neve pedig Freyler volt. Igazi kőszegi család az övé, még ma is él ott leszármazott. Kőszegen laktak anyám anyai nagynénjei is, szinte mind öreglány, csak egy-kettő ment közülük férjhez. Én már alig ismertem őket. Anyámnak egy bátyja volt.

Tehát édesanyád családja kőszegi német család.

Igen. És mindnyájan nagyon szerették a zenét, anyám egyik nagynénje például hegedűtanár volt, ahhoz jártak kamarazeneélni. Természetesen anyám is zenélt, ahogy úri lányokhoz illik, Schubertet, operarészleteket meg minden mást. Nálunk otthon Legénden is gyakran szólt a zene. Karácsonykor – ahogy Kőszegen nagyszüleim házában – németül

énekeltük a *Stille Nacht*ot és egyéb karácsonyi énekeket. A papám összefabrikált egy detektoros rádiót, mikor én 6 éves voltam, valamikor a '20-as évek vége felé. Hálózati áram ugyan nem volt, akkumulátorral kellett tölteni a készüléket. A rádió azonban mindig szólt: a mamám hallgatott operákat, szimfóniákat, meg is szoktam, hogy a rádióban szinte mindig szól a zene. Ma is. Először anyám tanított engem zongorázni, aztán mikor Budapestre kerültem a Deák téri gimnáziumba, Kapi-Králik Jenő, a gimnázium zenetanára járt ki délutánként az internátusba privát különórákat tartani. Nála tanultam én is. Sajnos az aktív zenélést 17 éves koromban abbahagytam, de a zene szeretete megmaradt.

Mennyibe került egy privát óra?

Hát a jóisten se tudja. Úgy rémlik, hogy az internátusi panziódíj, amit fizetni kellett az ellátásunkért, 100 pengő volt egy hónapban. Apámnak sok földje volt ugyan, de meglehetősen rosszul termő, silány földek. Ez a föld eltartott minket meg a személyzetet, enni is lehetett bőven, de igazán sok pénz sosem lett belőle, különösen nem a '30-as évek világválsága idején, amikor nem lehetett eladni a terményt. Az internátusi díj tehát olyan nagy pénz volt akkor, hogy a papám ezt nem tudta finanszírozni. Egyik fivére Bécsben jól menő üzletember volt, s 50 százalékban tulajdonosa a legendi birtoknak, amelyen apám gazdálkodott. Ő állta az én internátusi költségeimet.

Édesapád született legéndi?

Nem, ő budapesti. A dédapám Csehországból került a felvidéki Vágújhelyre. Az érsekújvári „Tanítókat Képző Királyi Intézetben” szerzett bizonyítványát annak idején két nyelven, magyarul és németül állították ki. Fölkerült Budapestre, a Visegrádi utcában zsidó iskolája volt, ahol néhány évig Kiss József költő is tanított. Az ő fia, Schrecker Izidor nagyapám a 19. század végén vagyonosodott meg, s akkor vette a 2000 hold földet Nógrád megyében, Legénden. A család eleinte csak nyaralni járt ki, s a gazdatisztek intézték az ügyeket. Nagyapám a Soroksári úti nagy malom igazgatója volt, a só-

gora pedig, apám nagybátyja, a Gázgyár műszaki igazgatója. Ahol is a főpénztárost Plechschmidt Frigyesnek hívták. Anyai nagyapám ugyanis a Gázgyárban kapott állást, feljött hát a családjával Kőszegről Budapestre. Iskolái egy részét anyám is itt végezte. Nagyszüleim csak akkor költöztek vissza a kőszegi családi házba, mikor nagyapám nyugdíjba ment. Gyerekként én is többször nyaraltam ott. Anyámék Budapesten a Tisza Kálmán téren, a mai Köztársaság téren laktak, ahol a Gázgyárnak nagyon szép szolgálati lakásai voltak. A szomszédok persze összejártak, ott ismerkedett meg apámmal.

És Schrecker nagyanyódd?

Őt Kohen Klárának hívták. Az ő naplója a másik, amit őrzök. Mikor én születtem, ő nálunk időzött Legénden, s akkor beszéltek rá a fiai, hogy írja le a családjá történetét és az életét. Így kezdődik ez a visszaemlékezés: „Itt van a kis újszülött...” Ő sokat volt nálunk, mert elég hamar megözvegyült. Nagyapám a kanadai gabona behozatala miatti gabonaválság idején rosszul spekulált, tönkrement, el kellett adnia a legéndi földek felét, közben kitört a világháború, két unokaöccse is meghalt a fronton. Szóval mindez a sok csapás nagyon megviselte, 1915-ban meghalt. Nagyanyám aztán szépen beosztotta az életét a fiai között, felváltva töltötte náluk az évszakokat. Télen Karcsi bácsinál volt Bécsben elegáns kö-

rülmények között, nyáron nálunk Legénden időzött, tavasszal meg ősszel pedig Budapesten egy harmadik fiánál. Nagyon szép helyen, a Kossuth Lajos tér 14.-ben lakott egy – akkor vadonatúj – márványpalotában, kovácsoltvas kapukkal, ahonnan a Parlamentre lehetett látni. Én ebből a lakásból ismerem meg Budapestet.

Nagyanyódd is budapesti volt?

Igen, csak nagyon korán elárvultak, ő és a húga. Az édesapjuk a végrendeletében sok egyéb mellett a Dohány utcai zsinagógában két helyet hagyott rájuk. Ez a hagyatéknak fontos, értékes tárgya volt. Szóval a szülők halála után a két lányt Csongrádon élő egyik nagybátyjuk vette magához, bizonyos Schwab – ez volt a neve. Meglehetősen gazdag földbirtokos lehetett, nagyanyámat is tisztességgel kistaffirozta. Mikor nagyanyám húszéves lett, szabályosan férjet keresett neki. Jó néhány gabonakereskedő járt hozzá mint földbirtokoshoz, hogy búzát vegyen, s ő kinézett a lánynak egy gabonakereskedő ügynököt. A főnökét persze alaposan kikérdezte: kicsoda-micsoda, milyen családból való, megbízható-e, s miután csupa jó információt kapott róla, megrendeztek a fiataloknak egy „véletlen” találkozást. Ők a megismerkedés után szinte rögtön egymásba szerettek, de valójában ez egy előre kitervelt házasság volt, nagyanyám ezt mind leírta. Neki egyetlen feltétele volt arra, hogy a lánykérésre igent mondjon: vihesse magával a nála sokkal fiatalabb hűgát, akit nagyon szeretett. Nagyapám ebbe beleegyezett, s 1877-ben összeházasodtak. A sógornőjét valójában már ő házasította ki. Nagyon hamar született meg a hat gyerekük, először a két lány, aztán a fiúk. A lányok két testvérhez mentek feleségül, a gazdag Tolnai fivérekhez.

A nagybátyáim érdekes személyiségek voltak. Mindhárman önkéntesként szolgáltak az I. világháborúban a k. u. k. hadseregben, és magas kitüntetések kaptak. Édesapám – „untauglich”, vagyis alkalmatlan lévén – nem volt katona. Károly nagybátyám nagy műveltségű, sok nyelvet beszélő, nagy nemzetközi baráti körrel rendelkező ember volt. Gazdasági-jogi szaktanácsadással szép jövedelemre tett szert. Bécsi lakásán kívül sokat tartózkodott Lengyelországban és Törökországban is. Itt a II. világháború alatt diplomáciai kapcsolatait kihasználva próbált közvetíteni a magyar kormány és az angol külügyminisztérium között. Ahogy Juhász Gyula történész leírja ezt egy könyvében, eredménytelenül és ügyetlenül. Az ostromot viszont Budapesten töltötte a Gellért Szállóban az egyik nővérével.

A papírokat a bujkáláshoz egy másik nagybátyám, János szerezte, aki agrárius lévén a Zichyknak volt gazdasági tanácsadója, kitűnő kapcsolatokkal rendelkezett arisztokrata körökben. Megtalálta az összeköttetést egyházi személyekkel is, akik révén üres keresztleveleket, dokumentumokat szerzett. Megvolt a bátorsága, hogy hamis papírokat gyártson. Szegényt az ostrom idején eltalálta egy golyó, aztán néhány hét múlva a vejét is. A lánya itt maradt nem sokkal a háború vége előtt árván és özvegyen két gyerekkel, s a harmadikkal terhesen. Mikor Pest felszabadult, s újra találkoztak a családtagok, akkor derült ki, hogy nagybátyám mennyi embert meg tudott menteni. Akkor tudtuk meg azt is, hogy szűkebb családjunkból – hála Istennek és hála János bácsinak – senkit nem deportáltak.

Legfiatalabb nagybátyám, Rudolf, viszonylag későn nősült, neki csak egyetlen fia született, 1956 után a családjával kiment Amerikába. Az a műemlék jellegű épület, amely most a Kékgyölygő utcában az evangélikus parókia, az ő apósáé volt, György Lajos banktisztviselőé. Én még sokáig jártam oda, mert nagybátyám öreg anyósát látogattam ott rendszeresen.

Az nem okozott problémát a családban, hogy édesapád zsidó, édesanyád pedig evangélikus volt?

Nem. Őket is úgy kommandálta össze egy nagynéni. Apámnak nem volt különösebb szakmája, először realiskolá-

ba járt, majd vegyésztechnikumot végzett. Valakinek gazdálkodni is kellett a legéndi birtokon, a fivéreinek volt jobb foglalkozása, ő meg szerette ezt a munkát, kiköltözött hát oda. Az első világháború alatt is ott élt. Még legényemberként utazgatott kicsit Európában, Monte Carlóban is megfordult, de mindig veszített a ruletten. Már 30 éves volt, szinte agglénynek számított, mikor ez a bizonyos nagynéni megelégette a dolgot, s összehozta Plechschmidt Irmával. Anyám felnőtt, 26 éves nőként azt csinált már, amit akart. A családjának az természetes volt, hogy evangélikus esküvőt tartanak, de másba nem szóltak bele. Apám ezért kikeresztelkedett: járt előtte szorgalmasan hitoktatásra a Fasorba, s ott eskette őket Kemény esperes úr.

A zsidó ág ezt nem vette rossz néven?

Egyáltalán nem. Nem volt ez bigott, ortodox család. Teljesen asszimilálódtak. Nagyanyám talán sosem vezetett kóser konyhát. A naplójában gyerekkoráról mesélve írja le, hogy hosszúnapon vagy más ünnepeken átjártak egy nagynénjéhez, s ott megtartották azokat a szertartásokat, amelyek az ő szülei házában nem voltak már szokásban. Dédapámék azt a két ülőhelyet is inkább beruházási-társadalmi vagy presztízszokokból vették meg a Dohány utcai zsinagógában, nem azért, mert olyan vallásosak lettek volna. Szóval a szüeim 1921-ben összeházasodtak, s magától értetődő volt, hogy Legénden lagnak. Anyámat új családjában mindenki nagyon szerette. Jólehet ő egészen más körülmények között nőtt fel, beleszokott a falusi gazdaasszony szerepébe, szót értett a parasztemberekkel. A pesti rokonok, főként a gyerekek, a nyarakat a mi legéndi házunkban töltötték, anyám szeretettel és türelemmel gondoskodott mindenkiről.

Tehát te ott születél a legéndi kastélyban.

Nem. Anyám feljött a Bakáts téri klinikára, mert pesti orvosnál, s nem legéndi bábánál akart szülni. De a gyerekkoromat ott töltöttem. Jöttek hozzánk német nevelőnők, s persze anyánk is németül beszélt velünk. Elemibe a húgommal együtt a falusi iskolába jártunk, a tanítónak hat gyereke volt, mi a legfiatalabbakkal, az ikrekkel jártunk egy osztályba, akárcsak az evangélikus pap két lánya. Később aztán házitanítónő került mellénk. Tízéves koromban anyám beíratott a Deák téri lánygimnáziumba, de akkor még nem akartak engedni a városba. Magántanulónként egy tanítónő foglalkozott velem, csak az iskolaév végén kellett Pestre utaznom vizsgázni. Két év múlva költöztem be Budapestre a Veres Pálné utcai internátusba.

Ittész Nóra

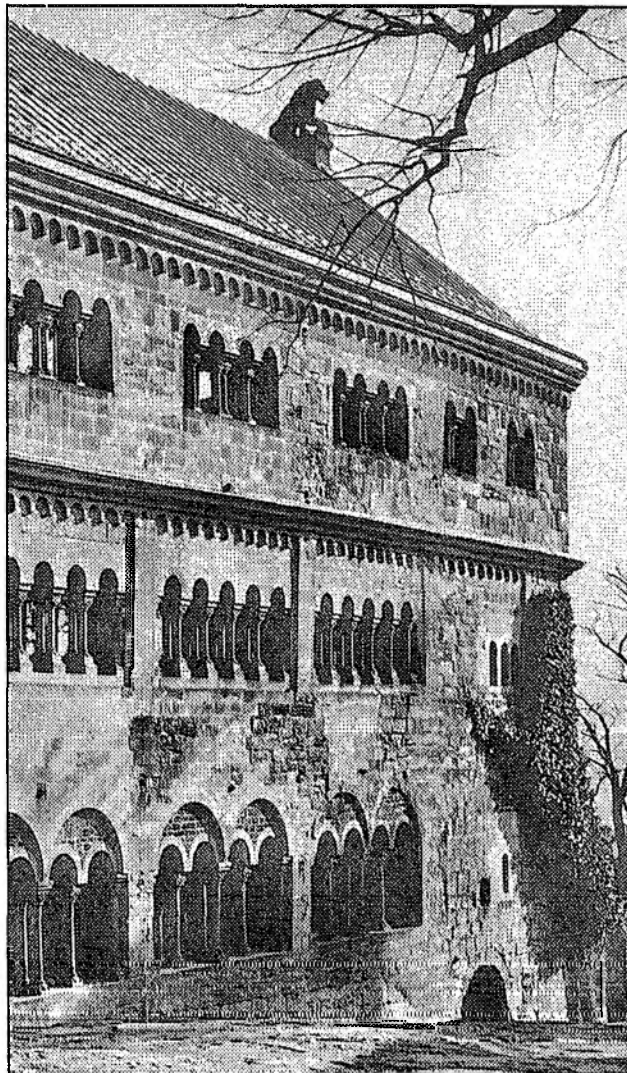
Füst Milán

Őszirózsa

Késői virágzásra szántál,
Őszirózsanak tél előtt,
Hogy ablakában álljak árván,
Egy őszi sötét délelőtt.

Nem fájlalom. Hányszor százszorszépet
Szemem láttára mégis letarolt
Az őszi szél, – mely mind a térnek
Csodás és színes díszje volt...

S én itt vagyok, a fagyot állom
S az elmúlást már csodálom,
Mert meg is szoktam már a Végzetet...
S dérként ragyog köröttem, mint az álom
És csillogón a bús emlékezet.

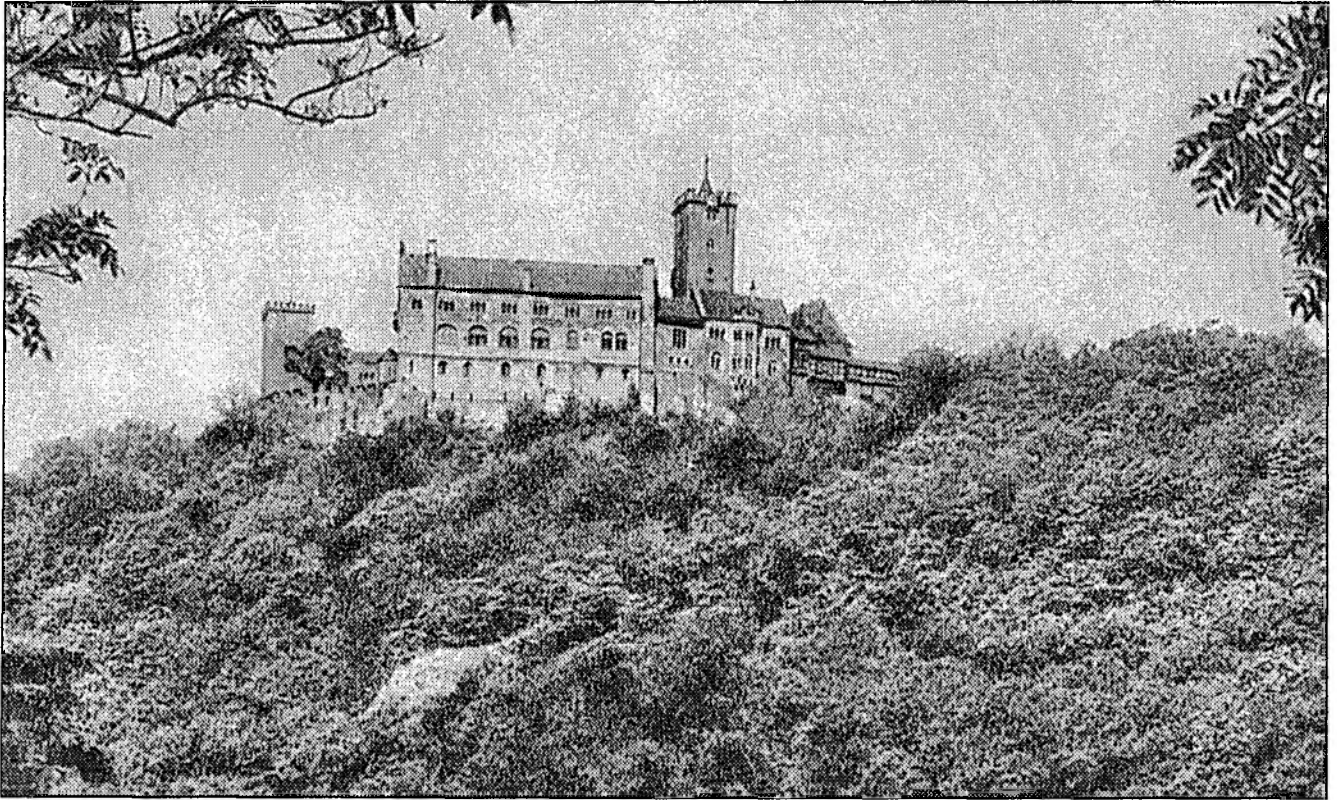

A román palota a várudvar felől

A REFORMÁCIÓ EMLÉKHELYEI WARTBURG

Wartburg várát minden európai ismeri, még akkor is, ha sohasem járt Németországban. A katolikusok azért, mert itt élt egyik legkedvesebb szentjük, Árpád-házi Szent Erzsébet, akit a németek Tübingi Erzsébet néven nemzeti szentjüként tisztelnek. Az evangélikusok azért, mert itt rejtőzködött Luther, és fordította németre az Újszövetséget. Végül pedig a zeneszerető kultúremlékek Wagner Tannhäuseréből ismerik Wartburg várát mint a dalnokverseny színhelyét, melynek hiteles külső megjelenítése az első és a harmadik felvonás zaránokjelenetében – legalábbis a régi rendezések szerint – a színpadkép elengedhetetlen látványa volt.

Wartburg vára Németország számos jó állapotban levő és gondosan restaurált vára közül a legismertebb és leglátogatottabb. Ezt kultúrtörténeti jelentőségének és nem kevésbé a hozzá fűződő legendáknak köszönheti. A szép gótikus részletekben bővülő vár a 19. század restaurálási munkáinak következtében hitelességéből ugyan sokat veszített, de megőrizte festői hatását, s ami a legfontosabb, ezek a munkálatok megóvták a lakatlan várakra jellemző romosodástól, pusztulástól. Wartburgot az iránta tanúsított általános érdeklődés tartotta meg.

Wartburg vára keletről

A várat a 16. század második felében még lakták, ekkor azonban már csak várkastély jellege volt. 1741-ben lakatlanul került a weimari szász hercegség birtokába. Egy századdal később a weimari herceg, Karl Alexander indította meg a nagy helyreállító és restauráló munkákat, amelyek 1890-ig tartottak. A kor romantikus szellemének megfelelően ez a restaurálás a legendákká burjánzó „dicső múlt” színterét akarta érzékelhetővé tenni. E cél érdekében önkényesen bontottak, építettek, dekoráltak. Moritz von Schwind nagyszabású freskói, a Szent Erzsébet-ciklus és a wartburgi dalmokverseny ké-

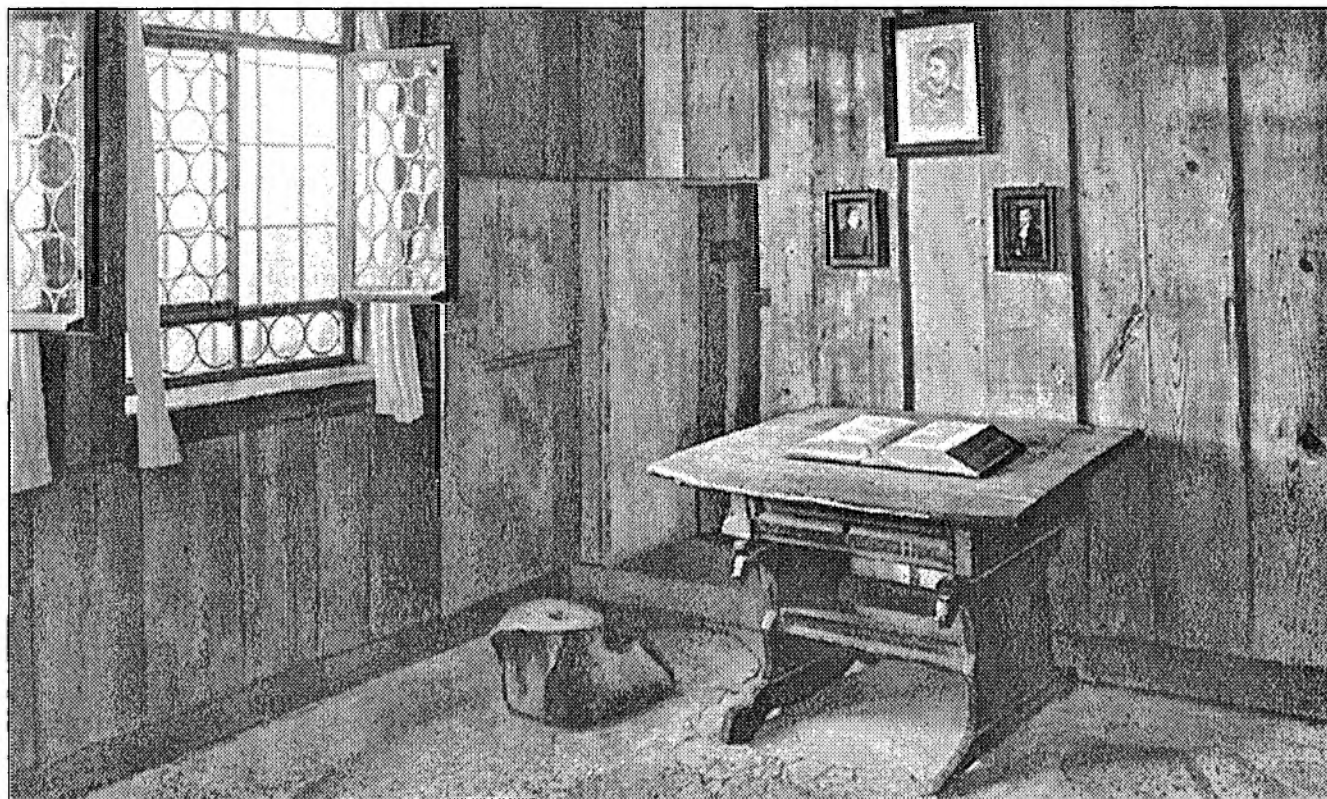

Erzsébet lakószobája

pei voltak a restaurálási program hangadó motívumai. 1953-ban, amikor nagy látogatottsága miatt a vár újabb restaurálásra szorult, éppen e falképek akadályozták a további hitelesítő kutatásokat. Így a vár építéstörténetének kezdeteire vonatkozóan kizárólag az írott forrásokra hagyatkozhattak a kutatók.

A vár mint lakható főúri rezidencia 1190 és 1222 között épült. Ezt megelőzően a várhegy sziklaplatóján álló építmények kizárólag stratégiai jelentőségű erősség részei voltak: a Rajna és a Majna vidékéről kiinduló és Tübingia belsejébe vezető hadi és kereskedelmi út védelmére. Tübingiai I. Hermann – Erzsébet apósa – a vár alatti, akkor még vásározó helyként működő Eisenachban fényes udvart tartott. I. Hermann az újkelctí tartományi grófi tisztet viselte, azaz Landgraf, nem pedig Marktgraf, vagyis Őrgróf volt. E tisztség és a fejedelmi családokkal való közeli rokonsága, valamint hatalmas birtokai az ország egyik legnagyobb tekintélyű politikusává avatták. Mindehhez még hozzájárult rendkívüli műveltsége és mecénás hajlama. Udvara híres kulturális központ volt, ahol a kor nagy költői, azaz dalmokai, a Minnesängerek mind megfordultak. Wolfram von Eschenbach, Walter von der Vogelweide, Klingsor és a többiek – ahogy Wagner is szerepelteti őket operájában. Walter von der Vogelweidéről hiteles adataink vannak: 1198-tól tartózkodott I. Hermann udvarában, és saját költeménye szerint Eisenachban ütötték lovagá, vagyis a nagy mecénás udvara akkor még Eisenach volt. Később a jobb hangzás kedvéért vagy a konkrét ismeretek hiányában az emléket a 12–13. század fordulóján még épülőfélben levő és fejedelmi székhelynek is beillő Wartburgba helyezte át a dalmokversenyt.

1211-ben Erzsébet, a négyesztendő királylány is az eisenachi udvarba érkezett meg Magyarországról. Itt töltötte gyermekéveit, és lett felesége Tübingiai Lajosnak, Hermann fiának. Természetesen a tartományi gróf más váraiban is megfordulhattak hosszabb-rövidebb időre, hiszen jó néhány volt még a család birtokában, de erről nem szólnak a legendák. Azt viszont hiteles adatokból tudjuk, hogy Erzsébet második gyermekét már Wartburgban hozta világra 1224-ben, és itt született a harmadik is 1227-ben.

Luther szobája az 1953-as helyreállítás után

A sok átépítés, funkciómódosítás miatt ma már nemigen lehet megállapítani, hogy mely termek vagy szobák tartoztak Erzsébet lakosztályához. A későbbi felképekkel és mozaikképekkel a személynéhez kötött helyiségek hitelessége bizonytalan. Túl nagy azonban nem lehetett a tévedés, mert a történeti források szerint Erzsébet már 14 éves korától, tehát mióta apósa halála után férjhez ment Lajoshoz, önálló udvartartással rendelkezett, s ehhez megfelelő helyiségek is szükségesek voltak. Erzsébet férje halála után, amikor már nem ő volt a vár úrnője, túlzó adakozásai miatt ellentétbe került sógorával, a vár új urával, és kénytelen volt elhagyni Wartburgot. Mindezt öntudatosan, saját akaratából tette, nem volt ez „kiűzetés”, ahogy a egyes legendák később elbeszélték. Egy királylányt már politikai okokból sem lehetett csak úgy egyszerűen kiűzni még a 13. században sem. Ezzel Erzsébet Eisenachhoz és Wartburghoz kapcsolódó életének boldog szakasza lezárult. Még négy évig élt, de most már Istennel eljegyzett boldogságban, az általa alapított marburgi kórház szegényei között. Három évvel később szentté avatták.

Szent Erzsébet neve örökre összekapcsolódott Wartburg várával. Személyisége a mai kor számára is példamutató. Nem a legendák által kiszínezett csodák tették halhatatlanná Erzsébet emlékét, hanem az életvitele. Az a felelősségtudat, amelyet a szegények iránt a legfényesebb életkörülmények között is tanúsított. Bár ez nála csakis az „Istennek tetsző cselekedet” szűrésén át jutott érvényre, Assisi Szent Ferenc nyomdokain haladva szociális szempontból korának legmodernebb eszméit képviselte.

A 14. században számos háborút indítottak a vár birtoklásáért, míg a 15. század elején végül a szász választófejedelem tulajdonába nem jutott. Bölcs Frigyes 1485-től 1525-ig regnált Wartburgban. Az egyházi átokkal sújtott Luther 1521. május 4-én került a várba. Frigyes fejedelem titokban ide menekítette kedves doktorát, aki már addig is oly sok bonyodalmat okozott neki. A titok azonban hamarosan nyílt titokká vált, mert a lovagi öltözetbe bújtatott wittenbergi professzor nemigen tudott mit kezdeni a lovagi karddal. Ezért inkább újra régi fegyveréhez, a tollhoz nyúlt: leveleket, tanulmányokat írt, rópiratokat szerkesztett, és fel volt háborodva, ha nyom-

dába küldésüket a beavatott várbeliek néha megtagadták. Itt fordította németre az Újszövetséget is. Ezzel a munkával lehetetlenül rövid idő, tíz hét alatt végzett.

Luther még a középkori Wartburg falai között lakott. Az ő korában a palota hatalmas, ragorlan, minden művészi részletet nélkülöző épület volt, amelyhez kívülről egyszerű falépcső vezetett. A külső várfalak tetején még ott húzódott a többször kijavított védőfolyosó, melynek maradványait Goethe is lerajzolta. A magas kaputorony éppen olyan volt, mint amilyen ma is fogadja a belépőt. Luther szobája is eredeti helyén, a várkapitányság épületében található: tágas, világos, alkóvos helyiség, fatáblákkal burkolt falakkal. 1522. március 2-án Luther önkényesen elhagyta Wartburgot.

A több mint két évszázad háborúi és természeti csapásai, például villámcsapás, mindig újabb helyreállítást, építkezést és módosítást jelentettek a váron. A 17. század közepe óta csaknem lakatlan vár erősen romlásnak indult, az érdeklődés azonban mint kultúrtörténeti nevezetesség iránt nem csapant. Ezért is volt szükség a már említett 19. századi restaurálásra, amelyet a weimari hercegség kezdeményezett. Ezek a munkák az állagmegóváson kívül a középkori mondák sugallmazta várképet akarták megvalósítani. Volt itt minden, ami az elképzelések szerint szükséges volt: kaputorony felvonóhíddal, gyilokjárókkal ellátott várfalak, palota lovagteremmel, asszonyház fűthető lakosztobával, az ún. kcmenáta, erkélyek, szuroköntők, valamint elővár a várkapitány házával. Később 1902-ben az Erzsébet lakosztályának vélt egyik helyiségben mozaikképekkel burkolták a falakat a szent életéből vett jelenetekkel. A továbbiakban a vár állandó karbantartásáról az 1921-ben létesített Wartburg-alapítvány gondoskodik, ezt később műemléki szakemberekből álló tudományos tanáccsal egészítették ki, amelynek sikerült az 1950-es évektől kezdve több hiteles korrekció is végrehajtania a romantikus épületegyüttesen. Ekkor rendezték be eredeti, korhű bútorokkal a helyiségeket, és alakították ki a képcsarnokot Lucas Cranachnak a reformációban döntő szerepet játszó egyéniségeket ábrázoló arcképeiből.

SZENTHÁROMSÁGI ÉS ÁDVENTI VASÁRNAPOK ISTENTISZTELETI REND

Békásmegyeren (Mező u. 12.):

Október 31., reformáció ünnepe

10.00 órákor istentisztelet, igét hirdet: Donáth László

November 7., vasárnap

10.00 órákor istentisztelet, igét hirdet: Vári Krisztina

November 14., vasárnap

10.00 órákor istentisztelet, igét hirdet: Donáth László

November 21., vasárnap,

az összegyűlekezés napja

10.00 órákor istentisztelet, igét hirdet: Donáth László

12.00 órákor közös ebéd

14.00 órákor Veress Pál kiállításának megnyitója

15.30-kor a Diósdí Női Kar francia és magyar kórus-
műveket énekel, vezényel Sirákné Kemény Kinga

16.00 órákor vecsernye, igét hirdet: Fülöp Attila

November 28., ádvent 1. vasárnapja

10.00 órákor istentisztelet, igét hirdet: Paál Gergely

17.00 órákor orgonazenés áhítat,

igét hirdet: Donáth László

December 5., vasárnap

10.00 órákor istentisztelet, igét hirdet: Frenkl Róbert

17.00 órákor orgonazenés áhítat,

igét hirdet: Donáth László

December 12., vasárnap

10.00 órákor istentisztelet, igét hirdet: Donáth László

17.00 órákor orgonazenés áhítat,

igét hirdet: Pikó Mózes

December 19., vasárnap

az összegyűlekezés napja

10.00 órákor istentisztelet,

igét hirdet: Mártonffy Marcell

12.00 órákor közös ebéd

14.00 órákor Hanuka a zenében. A zsidó ünnephez
kapcsolódva Fekete László kántor énekel

15.00 órákor bibliodramatikus családi karácsony,

igét hirdet: Donáth László

Az úrvacsorát a hónap 1. és 3. vasárnapján ünnepeljük.

Piliscsabán (Bétel Otthon, Széchenyi utca)

a hónap 2. és 4. vasárnapján 10.00 órákor

Pilisvörösváron (református templom)

a hónap 2. és 4. vasárnapján 14.00 órákor

BIBLIAÓRÁK

Jób könyve

Tanház Donáth László vezetésével

Alkalmaink: 2004. november 17-én, november

24-én és december 8-án, szerdán 17.00 órákor

Gyermekkatékázis

Naszályi Márta, Falvay Dóra és Váradí László

vezetésével minden vasárnap 10.00 órákor

Konfirmációi oktatás

Vári Krisztina vezetésével 2004. október 31-én

és minden második vasárnap délelőtt 10.00

órákor

E számunk megjelenését támogatta
a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma
és a Nemzeti Kulturális Alapprogram.

BIBLIODRÁMA

2004. október 30-án, november 13-án és

december 11-én, szombaton 16 órákor

A reformáció ünnepének előestéjén:

„Akkor haragra gerjede, és monda nékik...”

(Mk 10:14)

Muntag Ildikó és Falvay Dóra vár mindenkit, aki a Bib-
lia üzenetét testestől-lelkéstől szeretné megragadni.

Ádvent – határon innen és túl ORGONA- hangversenyek

vasárnaponként 17 órákor

2004. november 28-án

Bednarik Anasztázia (Vác)

német orgonamuzsikát játszik

2004. december 5-én

Marek Miśkovicz (Krakkó)

koncertje lengyel zeneszerzők
műveiből

2004. december 12-én

Sirák Péter (Budapest)

Itáliai orgonaműveket ad elő

E számunkat középkori magyarországi síremlékek
képei illusztrálják.

HÉT HÁRS

A Csillaghegyi Evangélikus Egyházközség lapja

Felelős szerkesztő: Donáth László lelkész

Szerkesztők: Breuer Katalin felügyelő és Ittész Nóra

A gyűlekezet lelkészi munkatársai:

Fülöp Attila segédlelkész, Görög Tibor nyugdíjas lelkész,

Gálos Ildikó és Thumay Béla gyűlekezeti munkatárs

Cím: 1038 Budapest, Mező u. 12.

Tel/fax: 368-6118, mobil: 06-20-3989-059

E-mail: breuer@matav.hu

Internetcím: www.hethars.hu

Tördelés: Huppán Béla (InfoGraf Grafikai Stúdió)

Nyomtatás: Wesley Kiadó

Adományokat az OTP 11703006 - 20013365

számlaszámra várunk.